

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första kammaren. Nr 10.

Onsdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Bergström* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående utvidgad befogenhet för vattenfallsstyrelsen att ändra af styrelsen afslutade kontrakt m. m.; och

2:o) angående pensioner å allmänna indragningsstaten till extra tjänstemännen å järnvägsstyrelsens banbyrå Per Svanbeck och Gustaf Elias Erdmann.

Justerades protokollet för den 21 i denna månad.

Anmäldes och bordlades Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i fråga om en af herr A. Ljunggren väckt motion, nr 81, om åvägabringande af utredning och förslag beträffande en planmässigt bedrifven nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande nästlidne dag bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 7—10, äfvensom lagutskottets utlåtande nr 20.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 24 och 27 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvarsdepartementet.

Första kammarens protokoll 1912. Nr 10.

Anslag till
landtför-
varsdeparte-
mentet.

Punkten 1.

I anslutning till hvad Kungl. Maj:t i den till Riksdagen den 13 januari 1912 aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof, under åberopande af det propositionen bilagda statsrådsprotokollet öfver landt försvarsärenden för samma dag, under fjärde hufvudtiteln i punkten 1 föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte i riksstaten för år 1913 uppföra anslaget till departementet med oförändradt belopp, 61,450 kronor.

Grefve Hamilton, Carl: Herr talman, mina herrar! Jag hade vid remissdebatten tillfälle att gifva uttryck åt några tankar angående försvarsberedningarna och deras organisation. Mina ord hafva — visserligen inför ett annat forum än detta — bemötts af några utaf ministärens medlemmar. Då nu flera regeringsförslag grunda sig på dessa försvarsberedningars tillsättande, anhåller jag att å min sida få yttra några ord till försvar för min uppfattning, att inom dessa försvarsberedningar den militära sakkunskapen icke kan komma till sin rätt.

Hans excellens herr statsministern yttrade i sitt uppsalatal, att det aldrig ifrågasatts något så hufvudlöst som att göra en militär utredning utan att anlita militär sakkunskap — det gäller endast formen. Man kan, säger han, insätta civila och militärer i beredningarna eller insätta endast civila och låta militärer yttra sig inför beredningarna. Det senare alternativet anser han vara bättre, emedan man beträffande militärer, säger han, »förutsätter, att deras militära intressen, deras yrkesifver till äfventyrs kunna vara så starka, att de kanske icke alltid äro de rätta, när det gäller att väga de militära önskemålen mot de ekonomiska möjligheterna».

Ja, mina herrar, detta kan nog vara riktigt, men det har icke heller från militärt håll rests något som helst kraf på att militärer skulle få plats inom *den* beredningsgrupp, som har att utreda de ekonomiska frågorna. Inom den gruppen äro helt visst nationalekonomer, finansmän och politici de riktiga sakkunniga.

Men det finnes tre andra beredningsgrupper, för hvilka det uttryckligen säges i det program, som är framlagdt för dessa försvarsberedningars verksamhet, att de icke alls skola befatta sig med den ekonomiska sidan. Deras uppgifter äro af uteslutande militär natur. För dem gäller det alls icke att väga militära önskemål mot ekonomiska möjligheter.

Om man utgår från att tankegången för dessa försvarsberedningars tillsättande i öfrigt är riktig, om man vidare utgår ifrån, att den senaste försvarskommittén, såsom det säges, icke fört försvarsfrågan en tum framåt, och slutligen däriifrån, att detta berott på, att denna kommitté var sammansatt af militärer och civila, så kunde man ju välja äfven ett *tredje* alternativ, hvilket hans excellens statsministern förbisett eller åtminstone icke omnämnt, och det alternativet synes mig med dessa premisser vara det logiskt riktiga valet, nämligen att lämna den finansiella utredningen uteslutande åt den finansiella sak-

kunskapen och lämna de militära utredningarna uteslutande åt den militära sakkunskapen.

Statsrådet Bergström förfäktar i sitt växjötal den egendomliga satsen, att den militära sakkunskapen, långt ifrån att vara tillbakasatt, rent af bättre skulle kunna tillgodogöras genom att tillfälligtvis kallas till beredningarna än genom att där få säte och stämma. Något bevis för detta påstående har jag icke funnit i det referat af talet, som kommit mig till handa. Men om nu så vore, hvarför tillämpar man icke samma utmärkta princip vid alla andra kommittéers tillsättning? Enligt min mening tydligen bland annat därför, att den, som icke har säte inom en kommitté, icke kan med samma kraft och verkan taga *initiativ* till lämpliga reformer; därför att endast den, som där har stämma, kan, om hans bevisning icke uppfattas eller icke godtages första gången, frambära nya skäl, som kunna verka öfvertygande, och rätta missuppfattningar, som vid diskussionen framkomma.

Det låter ju mycket bra, att försvarsberedningar själfva skola få välja hvilka sakkunniga de önska. Men just däri, att dessa *icke-sakkunniga* själfva skola välja sakkunniga, ligger enligt min uppfattning en allvarlig fara, att den mindervärdiga sakkunskapen skall få dominera öfver den mervärdiga. Och ett sådant val vore för öfrigt icke alls uteslutet, äfven om man haft militärer i beredningen, militärer, som naturligtvis då borde hafva insatts på förslag af de militära myndigheterna.

Statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet slutligen yttrade i sitt malmötal, om man får tro de tidningsreferat, som lämnats, att beskyllningen mot regeringen att åt civila män hafva uppdragit försvarsfrågans lösning är en »ren och klar osanning». Han säger också, att högern påstår, »att vår flotta är endast en värdelös skrot-hög». Han säger vidare — ja, hvad han säger kan ju göra detsamma.

Herr talman! Jag vågar vidhålla mitt påstående, att inom försvarsberedningarna den militära sakkunskapen icke är behörigt tillgodosedd; och jag fruktar, att den dyrbara apparat, som igångsatts, därför icke skall kunna komma till något tillfredsställande resultat.

Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2—5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts i punkt 6 af fjärde hufvudtiteln i statsverkspropositionen därom gjorda framställning hade utskottet i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen måtte *dels*, med godkännande af de vid statsrådsprotokollet öfver landförsvarsärenden den 13 januari 1912 fogade förslag till nya stater för infanteriet, kavalleriet, artilleriet och trängen samt för fast anställda officerare

Anslag till landförsvarsdepartementet.

(Forts.)

Ang. anslaget till aföning och rekrytering m. m.

Ang. anslaget till aflöning och rekrytering m. m. och underofficerare med vederlikar samt betjänte vid fortifikationen, minska anslaget till aflöning och rekrytering m. m., nu 18,151,420 kronor, med 12,833 kronor till 18,138,587 kronor, *dels ock lämna vissa af Kungl. Maj:t föreslagna medgifvanden.*

(Forts.)

Grefve Hamilton, Carl: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller ånyo att få taga kammarens uppmärksamhet några minuter i anspråk för att fästa uppmärksamheten på vissa förhållanden.

Så långt jag kan erinra mig tillbaka i tiden, har det varit ett beklagligt faktum, att anslagskraf från regeringens sida rörande militära ändamål mötts från den andra statsmaktens sida med föga entusiasm. Det har dock trots ihärdigt motstånd, som väl ovedersägligen utgått mest från vänsterhåll, så småningom lyckats att draga upp vårt försvarsväsende ett stycke ur den försumpning, dit det sjunkit ned vid slutet af föregående århundrade. Detta har åstadkommits genom en rad af beslut, fattade af Konung och Riksdag.

Karaktéristiskt för vårt land har därvid varit, att, äfven *sedan* ett beslut blifvit fattadt, man sökt hvarje anledning till att förhåla beslutets verkställande. Detta förfaringssätt står i en hjärt motsats till hvad förhållandet är i andra länder, där man uppjuder alla krafter för att få en beslutad militär åtgärd så fort som möjligt genomförd, väl inseende, att seger eller nederlag *kan* komma att bero däraf.

Rent typiskt för svenska förhållanden är sättet för haubitsbatteriernas införlifvande med vår armé. Redan år 1901 beslöts, att 12 stycken haubitsbatterier skulle uppsättas. Deras uppsättning tog emellertid sin början först 10 år därefter, i slutet af år 1911. I början af år 1912 finnes det möjlighet att uppsätta 6 stycken af dessa batterier. Hvad gör man? Jo, eftersom man kan finna en förevändning för att icke uppsätta ett af dem i vissa förläggningssvårigheter, så stoppar man tills vidare det batteriet i skrinet. År 1913 finns det möjlighet att uppsätta de återstående batterierna. Hvad gör man då? Jo, emedan det *möjligen* skulle kunna hända, att man icke förr än mot slutet af detta år hinner uppsätta alla, så uppskjuter man att skaffa hästar till dessa *sex* stycken sista batterier. Och slutligen af den anledningen, att vid 1911 års riksdag en förmodan framkastats — visserligen bemött — att de kadrer, som 1901 års Riksdag beslöt och ansåg nödvändiga för dessa formationers uppsättande, möjligen vore för stort tilltagna, så underlåter man att skaffa personal till den nya materielens handhafvande — naturligtvis under hänvisning till försvarsberedningarnas tillkomst.

Med hvad jag nu har sagt har det icke varit min mening att rikta någon förebräelse särskildt mot den nu sittande regeringen, så mycket mindre som jag anser, att vi, ifrån af ett starkt försvar, böra vara den tacksamma för, att icke de återstående haubitsbatterierna fått följa i F-båtens kölvatten. Men jag har velat fästa uppmärksamheten på ett *felaktigt system*, som »genombrottets ministär» bör bryta med, om uttalandet »att *allt* från dess sida skall göras för att de försvarsmedel, vi äga, må vara redo, etc.» skall blifva mer än vackra ord.

Det är emellertid en ganska talrik personal, som slungats undan

i försvarsberedningarnas Ginungagap, ej mindre än 25 officerare, 12 underofficerare och 108 underbefäl af manskapet, ja, så betydlig styrka, att man väl skulle kunna ifråsasätta, huruvida organisationen af batterierna kan ske utan denna personal. Jag vill då säga, att ställd i valet mellan att få inga haubitsbatterier alls eller att få dessa batterier provisoriskt med en otillräcklig personal, så väljer jag bestämdt det senare, men — och det är egentligen för att få detta sagdt, som jag begärt ordet — man bör icke och får icke däraf, att det låter sig göra att uppsätta dessa batterier utan den föreslagna kaderökningen, draga den slutsatsen, att detta kan ske utan stora olägenheter. Det har ledsamma följder med sig i en sämre utbildning af artilleriregementena på grund af en alltför starkt förminskad befälspersonal, och det har ännu betänkligare följder med sig på grund af en svagare organisation i fält, och — därom äro vi väl alla ense — det är ju dock för kriget och dess kraf, som vi böra ordna vårt försvar.

*Aug. anslaget
till aflöning
och rekryter-
ring m. m.
(Forts.)*

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet Bergström: Herr talman, mina herrar! Då Kungl. Maj:t fattade sitt beslut med afseende å uppsättningen af fem haubitsbatterier, d. v. s. det första haubitsbatteriet vid fem af våra fältartilleriregementen, men däremot icke vid det sjätte, hade Kungl. Maj:t fullt grundade skäl för detta sitt beslut. Förhållandet är nämligen det, att det hos de militära myndigheterna har rådt mycket skilda meningar om den plats, dit det norrländska haubitsbatteriet skulle förläggas, huruvida det skulle förläggas, såsom ursprungligen har varit tänkt, i Boden, eller om det möjligen skulle förläggas i Östersund.

Men icke nog härmed. Hvar det än förlades, skulle det komma att erbjuda mycket stora svårigheter ur själfva förläggningssynpunkten, enär man, om det skulle förläggas i Boden, icke för närvarande hade utsikt att kunna bereda utrymme i lämplig tid för detta första haubitsbatteri och dess fortsättning, det andra haubitsbatteriet, på den grund, att den kasernbyggnad, som vore afsedd för detsamma, för närvarande är upptagen af expeditiionslokaler, för hvilka det måste beredas utrymme, innan man kan där placera två haubitsbatterier. Gentemot en förläggning i Östersund talar återigen den omständigheten, att där finnas icke byggnader färdiga för två haubitsbatterier. Man skall först skaffa en del byggnader där för att kunna placera de två batterierna. Det är många frågor, som stå i samband med denna förläggningsfråga och som måste lösas, innan man kan på klokt sätt fatta beslut om uppsättningen af haubitsbatterierna vid det norrländska fältartilleriregementet.

Hvad beträffar det andra spørsmål, som berördes af den ärade talaren, nämligen om den framtida uppsättningen af det andra haubitsbatteriet vid fältartilleriregementena, så torde framtiden komma att visa honom, att det icke är så stor fara därmed, som han förutsatte. Innan jag för min del har tagit ståndpunkt i denna fråga, har jag naturligtvis rådfört mig med de militära myndigheterna; och jag har öfvertygat mig om, att just ur den synpunkt, som han här berörde,

Ang. anslaget
till aflöning
och rekryte-
ring m. m.
(Forts.)

nämligen ur krigsberedskapens synpunkt, man skall vara tillförsäkrad, att man vid en mobilisering — och det är där det gäller krigsberedskapen — skall, därest man föredrar haubitsvapnet framför fältkanoner, kunna uppsätta det nödiga andra haubitsbatteriet, då så påfordras, och att man därtill skall hafva alla förutsättningar, nämligen därest man har vapnen färdiga.

Grefve Hamilton, Carl: Jag ber att i anledning af de ord, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nu yttrat, få ställa den frågan: hade det icke varit möjligt att i år till annan plats än Norrland förlägga det haubitsbatteri, som afsetts att där förläggas, t. ex. till Göteborg, Jönköping eller Uppsala, där ju plats finnes?

Beträffande krigsberedskapen vill jag säga, att det väl är sant, att man, om man föredrar ett haubitsbatteri framför ett kanonbatteri, kan låta ett kanonbatteri stanna hemma, men om man föredrar att gå ut med både 6 kanonbatterier och 6 haubitsbatterier, så bör man väl skaffa hästar till haubitsbatterierna också.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 7—14.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslaget
till remon-
tering m. m.

Punkten 15.

I anslutning till hvad Kungl. Maj:t i punkt 15 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit, hade utskottet i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen måtte minska anslaget till reparation m. m., nu 949,527 kronor, med 308,372 kronor till 641,155 kronor.

Friherre Gripenstedt: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke har annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, kan jag icke underlåta att säga några ord vid denna punkt.

Som det synes af utskottets betänkande och Kungl. Maj:ts proposition, så föreslår Kungl. Maj:t på detta anslag en minskning, ehuru det i realiteten åtgår mer pengar för nästa år än för detta år, äfven med den ringa ökning af remontantalet, som departementschefen föreslagit.

Det framgår af propositionen, att detta anslag för i år utgår med 949,527 kronor, och för år 1913 beräknas utgifterna på anslaget till 1,115,905 kronor, således 166,378 kronor mera. Därifrån bör dock göras afdrag för två poster, beräknade till 124,625. Men i alla fall, hur kan Kungl. Maj:t komma till en minskning af anslaget och därtill så stor som 308,372 kronor? Det framgår af en uträkning i tabell 62 i den kungl. propositionen, hur Kungl. Maj:t kommit till detta resultat. Resultatet nås genom två åtgärder, en i bokföringshänseende

och sedan en reell, d. v. s. tillgripande af tidigare besparingar å anslaget. I afseende å bokföringen föreslås först, att en post, som förut upptagits som afdrag — nämligen för de försålda hästarna — skall upptagas på annat sätt, och däremot är intet att säga, men Kungl. Maj:t föreslår samtidigt att upptaga priset för dessa utrangerade hästar till 135 kronor i stället för såsom förut till 100 kronor. Kungl. Maj:t utgår ifrån, att medelpriset för de försålda hästarna utgör 135 kronor. Ja, det är riktigt. Men det är icke alla utrangerade hästar, som blifva försålda. En del störta och en del — de indelta — säljas icke för statens räkning, utan äro rusthållarnas tillhörighet. Nu är 135 kronor beräknadt för alla dessa hästar. Summan har därigenom blifvit för högt upptagen och kommer att gifva brist. Det beräknade inkomst-beloppet 104,625 kronor kommer således enligt min tro icke att kunna ernås. Vidare föreslår Kungl. Maj:t att från furageringsanslaget till remonteringsanslaget öfverföra 20,000 kronor. Ja, detta är formellt riktigt, det bestrider jag icke. Men remonteringsanslaget har redan förut i verkligheten haft dessa 20,000 kronor, fast det icke syntes. När man nu bokför dem dit, verkar det såsom en minskning på remonteringsanslaget på 20,000 kronor.

*Ang. anslaget
till remon-
tering m. m.
(Forts.)*

Men emellertid, oaktadt dessa bokföringsåtgärder, hvarigenom Kungl. Maj:t tillför anslaget 124,625 kronor, fattas i alla fall en hel hop pengar, och då föreslår Kungl. Maj:t att af reservationerna taga 350,125 kronor. Reservationerna på detta anslag beräknades vid föregående års slut uppgå till omkring 500,000, och då räcka reservationerna naturligtvis till. Jag skulle för min del ingenting hafva emot, att af reservationerna toges till anslaget, såvidt det vore fråga om en utgift en gång för alla eller ett trängande behof för att till exempel öka antalet remonter för skånska kavalleriet, där det fattas 400 — arméförvaltningen har begärt endast 100, men det har icke heller bifallits, ehuru det var behöfligt — eller om pengars behöfs för upprättande af en remontdepå, eller om budgetens ställning vore sådan, att man vore tvungen att göra denna besparing. Då skulle jag, som sagdt, ingenting hafva emot att anlita reservationerna. Men när det gäller att betäcka nästa års löpande utgifter, utgifter för remonter och underhåll af remonter, som årligen komma igen, då tror jag icke, att den åtgärden är riktig; och jag är viss på att detta anslag liksom en hel del anslag på fjärde hufvudtiteln, som åtskilligt nedskrifvits, i framtiden måste höjas igen. Det kommer igen som arboga-ölet. Jag tror icke, att åtgärden är välbetänt, ehuru nedprutningen för tillfället tar sig bra ut och gör sig bra.

För öfrigt har jag intet yrkande att göra.

Herr Tamm: Om det, herr talman, ur nationalekonomisk synpunkt skulle kunna sägas vara oriktigt att med konstlade medel understödja en produktion, som är sig själf nog, så är det väl å andra sidan ur samma synpunkt obestridligt riktigt, att staten bör träda stödjande emellan, där det kan visas, att staten är i allra högsta grad beroende af denna produktions ostörda utveckling. Om det således kan visas, att detta är ett livsvillkor för staten — och det vågar jag påstå, att jag icke inför denna församling skall behöfva draga fram några vidare

Ang. anslaget
till remon-
tering m. m.

(Forts.)

bevis för, att en tillräcklig produktion af för armén såväl under fredstid som vid krigstillfälle erforderligt antal hästar är ett livsvillkor för staten —, bör denna träda stödjande emellan. Men är då denna binäring till landtbruket, den ädla hästafveln, i fara? Ja, vi behöfva icke annat än läsa och se de klagomål, som från de hittills hästproducerande delarna af vårt land, egentligen södra provinserna och Kalmar län, framkommit, för att det skall stå klart för oss, att här verkligen förefinnes fara. .

Men om det är en fara för att de, som hittills ägnat sig åt uppfödandet af remonter, skola draga sig ifrån denna näring, hur skall den faran afvärjas? Jo, genom att tillse, att dessa producenter äro förvissade om en *jämn* afsättning och en *lönande* afsättning. I afseende å förvissningen om en jämn afsättning är det med en stor glädje, som man konstaterar, att departementschefen just har framhållit, att icke någon större ökning af de s. k. ökningsremonterna för året skall inträda och att jämnheten i nyanskaffning är ett oundgängligt villkor för hästuppfödare att kunna räkna med. I detta afseende är allt således godt och väl. Samma glädje kan dock icke sägas uppstå hos oss hästuppfödare, då vi å följande sida finna, att statsrådet har föreslagit en nedsättning i det af arméförvaltningen begärda medelpriset per häst, 850 kronor, till 825 kronor. Ty det är ju så, som föregående års Riksdag nog hade tillfälle att pröfva, att uppfödande af ädla hästar måste kräfva ett högre medelpris, ett betydligt högre medelpris än hittills varande 775 kronor, och för att tillmötesgå detta, trodde sig föregående Riksdag böra höja minimipriset. För min personliga del tror jag icke, att detta var den rätta vägen, utan snarare tvärtom. Men det är nu gjordt. Minimipriset är höjdt och har således kommit närmare det beräknade medelpriset. Hvad blir följderna? Jo, att alla få nöja sig med minimipriset. Man kommer aldrig upp till ett verkligt godt pris för en lyckad trearing.

Jag tror således, att det hade varit lyckligt, om statsrådet hade funnit skäl redan i år gå in på den af arméförvaltningen föreslagna höjningen, som icke hade förorsakat större ökning af detta anslag än tillsammans 22,500 kronor. Jag ber särskildt få framhålla, att af bilagan 62 vid propositionen framgår, att meningen är att inköpa 775 ersättnings- och 120 ökningsremonter. Om dessa senare skulle jag särskildt vilja framhålla, att de äro afsedda att omedelbart insättas på de truppförband, där de skola tjänstgöra. Det är således en stor fördel, ifall de äro färdiga hästar, minst fyra år gamla. Där hade det varit väl, om man redan nu kunnat beräkna ett pris, som något så när täckt uppfödningkostnaderna och äfven lämnat något öfver.

Emellertid, då statsrådet äfven i detta afseende ställt en förbättring i utsikt för den allra närmaste framtiden, när han säger, att en sådan ökning på en gång synes väl stor och att medelpriset åtminstone för år 1913 torde kunna bestämmas till 825 kronor, så vågar jag i detta yttrande, herr talman, se ett bestämdt löfte, att för framtiden, redan nästa år, hästuppfödarna skola få komma i åtnjutande af ett till minst 850 kronor förhöjdt medelpris för remont.

Under denna vissa förhoppning, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 16 och 17.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

I punkt 18 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen *dels* att i riksstaten för år 1913 upptaga anslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm och å Karlsborg under titel »garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, reservationsanslag», *dels* och att, med godkännande af de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stater för nämnda sjukhus, öka anslaget, nu 88,200 kronor, med 16,800 kronor till 105,000 kronor.

Ang. anslagen till garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden.

I en inom Andra kammaren af herr *S. Linders* väckt motion (nr 201) hade yrkats, det Riksdagen måtte besluta, att naturaförmåner för sjuksköterskor och öfrig kvinnlig personal vid *garnisonssjukhuset i Stockholm* måtte — i likhet med Kungl. Maj:ts förslag till stat för garnisonssjukhuset i Boden — uppföras med:

»fri bostad med möbler, *lyse*, bränsle, kost och *tvätt*», samt vid *garnisonssjukhuset i Karlsborg* med

»fri bostad med möbler, *lyse*, bränsle och *tvätt*».

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) i riksstaten för år 1913 upptaga anslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm och å Karlsborg under titel »garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, reservationsanslag»; samt

b) med afslag å herr Linders motion, nr 201, och med godkännande af de vid statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 13 januari 1912 fogade förslag till stater för nämnda sjukhus, öka anslaget, nu 88,200 kronor, med 16,800 kronor till 105,000 kronor.

Friherre Gripenstedt: Utan att inlåta mig på frågan, huruvida statsutskottet har motionsrätt och kan föreslå en höjning i löner, skall jag likväl be att få föreslå ett par ändringar i motiveringen, som möjligen kunna beröra den saken.

Det står på sid. 23, tredje stycket nedifrån och sjätte raden upifrån: »Utskottet finner sig dock icke kunna göra hemställan om någon höjning i aflöningen för sjuksköterskan vid garnisonssjukhuset i Boden etc.». Jag hemställer, att ordet *kunna* utbytes mot ordet *böra*. Vidare står i nästa stycke angående aflöningen för kokerskan vid nämnda sjukhus efter orden »vid garnisonssjukhuset i Stockholm: »Förslag till ändring af Kungl. Maj:ts framställning i denna del föreligger emellertid ej.» Jag hemställer, att sistnämnda punkt måtte erhålla följande lydelse: »dock icke heller i fråga om denna del af Kungl. Maj:ts framställning

Ang. anslaget till garnisons-sjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden. anser sig utskottet böra hemställa om ändring, då härom icke är framställt något yrkande».

I öfrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att i afseende på föreliggande punkt, förutom beträffande motiveringen, hvartill han ville återkomma efteråt, endast yrkats, att utskottets hemställan skulle bifallas.

På sedermera gjord proposition biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Beträffande härefter motiveringen yttrade herr vice talmannen, att i afseende därpå allenast yrkats, af friherre *Gripenstedt*, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, att dels i tredje stycket å sid. 23 i det tryckta utlåtandet ordet »kunna» å sjätte raden utbyttes mot »böra», dels ock i fjärde stycket å samma sida näst efter ordet »Stockholm» fortsattes sålunda: »dock icke heller i fråga om denna del af Kungl. Maj:ts framställning anser sig utskottet böra hemställa om ändring, då härom ej framställts något yrkande».

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande af utskottets motivering samt vidare på bifall till nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. anslaget till arméns fält- och fälttjänst-öfningar.

Punkten 19.

Med tillstyrkande af hvad Kungl. Maj:t under punkt 19 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte i riksstaten för år 1913 upptaga anslaget till arméns fält- och fälttjänstöfningar med oförändradt belopp, 500,000 kronor.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. C. Lindblad*, *F. W. Thorsson*, *N. E. Lindberg* och *J. E. Berglund*, hvilka yrkat, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Wickman: Då, såsom af Kungl. Maj:ts proposition framgår, besparingar för här ifrågasatta ändamål redan äro till finnandes, uppgående till omkring 1,000,000 kronor, torde det väl vid denna punkt vara möjligt att göra en besparing.

Jag skall icke tillåta mig att ingå på några detaljer vidare, utan ber helt kort att få yrka bifall till den af herr Lindblad m. fl. afgifna reservationen och afslag å utskottets hemställan.

Herr statsrådet Bergström: Herr talman, mina herrar! Med afseende på anslaget till arméns fält- och fälttjänstöfningar och dess användning förhåller det sig så, att man för en viss period framåt uppgör en viss hushållningsplan, hvilken omfattar, förutom de fält-

och fälttjänstöfningar, som årligen förekomma vid de olika armé-fördelningarna, större fälttjänstöfningar, placerade på vissa år. För närvarande finnes en sådan plan uppgjord för ett antal af åtta år från och med 1909 till och med 1916.

Under fjolåret var en sådan stor fälttjänstöfning tillärd, för hvilken kostnaderna beräknades till 450,000 kronor. Om man tar detta i betraktande och utgår ifrån, hvilket ju är meningen, att denna fälttjänstöfning i stället kommer att äga rum i år, och således minskar det belopp, som finnes till disposition för året, med 450,000 kronor, så befinna vi oss endast ett litet stycke öfver det årligen gifna anslaget till arméns fält- och fälttjänstöfningar.

Nu är förhållandet, att denna hushållningsplan, om hvilken jag talade, har omfattat åtskilliga öfningar, som skulle verkställas under innevarande år, utöfver de, som varit placerade vid de särskilda fördelningarna, och särskildt en mycket viktig sådan öfning. Under förutsättning, att äfven den större fälttjänstöfningen kan komma att äga rum i år, hvilket är afsikten, komma vi att vid slutet af detta år befinna oss på en punkt mellan 100,000 och 200,000 kronor i reservationer, och då kunna herrarna föreställa sig — om vi sedermera skola följa denna hushållningsplan — huru vi skola stå oss under år 1913, därest vi icke skulle få något anslag alls för det året.

Under sådana förhållanden förutsätter jag, att kammaren skall vara benägen att lämna sitt bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande punkt annat yrkande ej framställt, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservationen. Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21 och 22.

Lades till handlingarna.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 24—27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28 och 29.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslaget till arméns fält- och fälttjänstöfningar.
(Forts.)

Anslag för
fortsatt an-
skaffning af
nya eldhand-
vapen.

Punkten 30.

Kungl. Maj:t hade i punkt 30 af fjärde hufvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att af det utaf 1911 års Riksdag för fortsatt anskaffning af nya eldhandvapen för armén beviljade anslaget, 1,200,000 kronor, å extra stat för år 1913 anvisa 500,000 kronor.

I en inom Första kammaren väckt motion (nr 22) hade friherre *J. Beck-Friis* hemställt, att Riksdagen till fortsatta försök med kulsprutegevär för kavalleriet ville på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 50,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år förskottera nämnda belopp.

Herr *J. Nydal* hade i en inom Andra kammaren väckt motion (nr 92) föreslagit, att Riksdagen för anskaffande af kulsprutemateriel vid infanteriet måtte å extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af omhänderhafvande medel under år 1912 förskjuta ett större eller mindre belopp däraf för att sedermera ersättas af ifrågavarande anslag.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade skäl hemställt, a) att Riksdagen måtte af det utaf 1911 års Riksdag för fortsatt anskaffning af nya eldhandvapen för armén beviljade anslaget, 1,200,000 kronor, å extra stat för år 1913 anvisa 500,000 kronor,

b) att friherre Beck-Friis' förenämnda motion, nr 22, icke måtte af Riksdagen bifallas samt

c) att ej heller herr Nydals ofvan omförmälda motion, nr 92, måtte vinna Riksdagens bifall.

Grefve Hamilton, Carl: Jag hoppas, att herrarne icke taga illa upp, att jag ännu en gång tager eder uppmärksamhet i anspråk, men fjärde hufvudtiteln föreligger ju icke mera än en gång om året.

Det är en fråga, som ligger hela armén, kan jag säga, synnerligen varmt om hjärtat, nämligen frågan om kulsprutevapnets fullständiga införande i vår armé. Det är en erfarenhet, som, särskildt efter den senaste jättekampen i östern, trängt sig fram oemotståndligt, att detta kulsprutevapen *måste* ingå i infanteriets och kavalleriets beväpning, *framför allt infanteriets*. I Japan har man efter kriget mångdubblat antalet kulsprutor. I Ryssland räknade man under kriget kulsprutorna i hundratal. Nu räknar man dem i tusental. Herrarne kanske hafva varit med på någon fälttjänstföreläsning och hört *det* vapnet, hur det med sitt egendomliga smattrande, då det finnes inom egna led, verkar kraftigt manande att fullfölja anfallet, men lika bestämdt bjuder anfallet »stopp», då det endast ljuder från försvararens sida. Det är ett vapen af *stor*, kanske framför allt moralisk effekt.

Vi svenskar måste sätta oss in i den situationen att få kämpa mot öfvermakten. Vi ha lyckats förr i det värfvet, och vi kunna väl lyckas framgent, hoppas jag, men då fordras det, att vi, liksom förr, hafva trupper med god utbildning, att vi hafva god ledning, att vi hafva segervilja, och det fordras, att vi icke äro sämre beväpnade än vår manstarkare motståndare. För närvarande äro våra vapen under-

lägsna *hvarje tänkbar fiendes*, så till vida att större delen af vårt infanteri saknar kulsprutor.

Då det har brutits ut delar från försvarsberedningen, så är det ju icke uteslutet, att så ock framdeles kan ske, och jag vågar därför till herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet rikta en varm vädjan att verka för att kulsprutevapnet *så snart som möjligt* införlifvas med vår armé.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

*Anslag till
kasern-
etablissemang.*

Med tillstyrkande af hvad Kungl. Maj:t i punkt 32 af fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit, hade utskottet i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen må utaf det af 1906 års Riksdag till uppförande af kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1913 anvisa 2,700,000 kronor.

Friherre Gripenstedt: Jag har redan vid en föregående punkt, nämligen den om remontering, uttalat mig om de föreslagna anslagsminskningarna i allmänhet. Jag har därvid framhållit, att dessa anslagsminskningar komma nog igen, om de också för tillfället icke göra skada såsom i det fallet beträffande den punkten. Däremot fruktar jag verkligen, att den minskning, som *här* är föreslagen, gör skada redan nu. Departementschefen anser emellertid, att det utaf kasernbyggnadsnämnden föreslagna beloppet, 3,700,000 kronor, lämpligen kan nedsättas till 2,700,000 kronor, enär åtskilliga förläggningsfrågor ännu äro sväfvande. Men huru länge skola då dessa frågor hållas sväfvande? Jag anser det vara af synnerlig vikt, att de så snart som möjligt blifva bestämdt afgjorda. Såväl för möjligheten att bedriva vinterutbildningen som för truppens egen trefnad, för befälsförhållandena och äfven för en eventuell mobilisering är det nödvändigt att få kaserner för de regementen, som ännu sakna dem. Riksdagen har äfven vid upprepade tillfällen och senast år 1909 uttalat sig för, att det dröjsmål, som uppstått, icke skulle uttänjas mer än behöfligt. År 1909 uttalade Riksdagen nämligen bland annat »den förhoppningen, att kasernbyggnadsarbetena, hvilkas påbörjande beklagligen fördröjts långt utöfver den därför ursprungligen beräknade tiden, komme att bedrivas med all den kraft, som erfordras, för att några större olägenheter af nämnda dröjsmål icke må uppkomma». Dessutom nämnde Riksdagen år 1908 om att man äfven från den synpunkten, att kostnaderna icke skulle komma att ökas i framtiden, borde påskynda arbetet. Den sade nämligen, »att kasernbyggnaderna

*Anslag till
kasern-
etablissemang.
(Forts.)*

böra vara fullbordade inom den beräknade tiden, så att åtminstone icke ytterligare administrationskostnader må uppkomma». Nå, hvarför är så litet gjordt? Nu är det sant, att Riksdagen förra året uttalade såsom mycket önskvärdt, att i vissa fall en revision af bestämmelserna om kasernernas förläggningssorter kunde vidtagas, men därmed är icke sagdt, att den saken skulle draga ut alltför länge. Det tillsattes också förra året en ny förläggningsskommitté, som skulle pröfva lämpligheten af de föreslagna eller bestämda orterna för sex regementen. Denna kommitté aflämnade mot slutet af året, såvidt jag vet, förslag beträffande tre af dessa regementen och föreslog därvid samma förläggningssorter, som redan förut varit bestämda. Det var för de två östgötaregementena och Södermanlands regemente. Dessa regementen måtte väl då kunna få sina förläggningssplatser fullt afgjorda. Så återstår det att afgöra frågan för de tre öfriga. Jag vill hoppas, att det, äfven därför att det icke må blifva någon orättvisa mot dessa regementen, snart beslutes, hvar de skola förläggas och att kasernbyggnadsarbetena få fortgå så raskt som möjligt. Att göra något yrkande utöfver hvad utskottet eller Kungl. Maj:t föreslagit kan icke komma i fråga, utan jag får yrka bifall till detsamma.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 33—35.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37 och 38.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.

*Anslag till
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.*

Med tillstyrkande af hvad Kungl. Maj:t uti punkt 39 af fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen därom föreslagit, hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte till det frivilliga skytteväsendets befrämjande såsom extra anslag för år 1913 anvisa 925,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under följande år använda hvad af anslaget kunde under år 1913 besparas.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. C. Lindblad*, *F. W. Thorsson*, *N. E. Lindberg* och *J. E. Berghund*, hvilka icke kunnat biträda det nu tillstyrkta beloppet.

Friherre Gripenstedt: Jag har naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vill redan från början prote-

stera mot den utläggning, som af reservanterna gjorts af utskottets motivering. Utskottet uttalade i fjol beträffande ett förslag, som skytteförbundens öfverstyrelse gjort om att införa skjutundervisning i folkskolan, att utskottet ställde sig synnerligen tveksamt gentemot lämpligheten af skjutöfningarnas införande i folkskolan. I år har utskottet endast understrukt denna sats, men då tolkas hvad utskottet sagt på ett sätt, som jag finner högst egendomligt. Det står i *reservanternas* motivering bland annat: »Styrelsen har nämligen framställt begäran om ett anslag af 21,060 kronor, i afsikt att införa skjutöfningar i 260 af landets folkskolor. Men härmed ignorera skytterörelsens ledare Riksdagens tydligt uttalade uppfattning, att folkskolorna skola varda befriade för skytteväsendets agitation, och det är med tillfredsställelse vi konstatera, att äfven utskottets majoritet, i sin motivering för bifall till Kungl. Maj:ts framställning, föreslår Riksdagen att kraftigare än förut uttala sin uppfattning om olämpligheten att rekrytera skytterörelsens led med folkskolebarnen.»

*Anslag till
det frivilliga
skytteräsen-
dets befräm-
jande.*
(Forts.)

Något sådant har utskottet aldrig sagt, utan utskottet har endast åsyftat, att man icke skall införa de här skjutöfningarna i folkskolan som ett läroämne. Orsaken, hvarför utskottet icke velat vara med härom, är till att börja med, att det anser, att folkskollärarne icke äro kompetenta att instruera i skjutöfningar, med undantag måhända af en och annan lärare, som genomgått de längre militäröfningskurserna, som nu förekomma, men större antalet af folkskollärarne är bestämdt icke kompetent i detta afseende. Vidare äro barnen små och hafva en hel hop andra saker att inhämta, och då är det lika bra, om folkskollärarne, som sig bör, hos dem inplanta dels kunskaper, dels fosterlandskärlek och pliktkänsla. Bibringandet af den tekniska färdigheten i skjutning kan anstå till litet längre fram. Dessutom, när det är fråga om en frivillig skytterörelse, så bör den bibehållas som sådan, men man kan icke säga, att den är det, om den skulle införas som undervisningsämne i folkskolan. Hvad beträffar den frivilliga skytterörelsen, så har utskottet icke haft för afsikt att uttala någon afvoghet mot den, utan tvärtom, men jag vill tillägga, att ehuru den frivilliga skytterörelsen är af stor betydelse, man icke får öfverskatta den, så att man anser, att, om det finnes goda skyttar, man kan undvara eller minska annan militär utbildning. Skjututbildningen är emellertid af en stor betydelse, och dessa öfningar bidraga säkerligen liksom all idrott till att höja modet, själfkänslan och säkerheten hos individerna. Detta är för öfrigt nödvändigt, om vi skola kunna försvara oss, när det gäller. Vår höga kultur tror jag icke mycket på ur den synpunkten, ty den bidrager snarare till att förvekliga folket.

Jag har med det sagda endast velat protestera mot den mening, som inlagts i hvad utskottet här skrifvit i sista stycket af motiveringen. När detta stycke blifvit tolkad så, som skett, så kunde det måhända vara så godt, att detta stycke utginge, men då jag tror, att man kan, om man vill, läsa det riktigt, vill jag icke framställa annat yrkande än på bifall till utskottets förslag.

Herr Wickman: Då jag icke har den ringaste tro på, att

*Anslag till
det frivilliga
skytterörelsen-
dets befräm-
jande.*

(Forts.)

skytterörelsens utveckling kan vara i någon mån till nytta för försvaret, kan jag icke finna, att Riksdagen oafbrutet skall bevilja dessa stora anslag för detta ändamål. Det har sagts, och det säges fortfarande, att skytterörelsen och uppammandet af goda skyttar skola vara i försvarshänseende nödvändiga och nyttiga, men då försvarsorganisationen är byggd så, som den är, så tror jag icke på möjligheten, att skytterörelsen kan i sådant fall vara till den nytta, att den motsvarar kostnaden, som Riksdagen nedlägger på densamma. Då jag har den uppfattningen, kan jag icke vara med om att bevilja ett sådant anslag, och jag vill sålunda, i likhet med hvad reservanterna gjort, yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Grefve Hamilton, Hugo: Den siste ärade talaren yrkade bifall till reservationen. Jag kan emellertid icke underlåta att understryka och framhålla, att han icke ens gjorde ett försök att vederlägga hvad den förste ärade talaren framhållit, nämligen att denna reservation uppenbarligen innebär en afsiktig vantolkning af Riksdagens beslut och utskottets förslag. Jag föranleddes emellertid egentligen att taga till ordet med anknytning till ett yttrande, som den förste ärade talaren hade, då han protesterade mot reservanternas sätt att här försöka förvrida meningen i ett riksdagsuttalande. Han sade nämligen, att det kanske vore så godt att taga bort den meningen ur betänkandet, till hvilken reservationen anknyter sig. Jag begärde ordet för att få instämma på det lifligaste däri, men jag tror icke som han, att man kan låta bli detta, utan att det är mycket lämpligt att taga bort denna punkt, och jag tror, att det är alldeles nödvändigt, efter det reservationen framkommit, och med hänsyn till det sätt, hvarpå den siste ärade talaren försvarade densamma. Då han icke ens gick in på saken, ber jag att få yttra några ord om den fråga, som här föreligger.

I § 13 af nu gällande folkskolestadga finnes det föreskrifvet, att därest i folkskola högre afdelning inrättas, må undervisning i gymnastik åt gossar omfatta militär- och skjutöfningar. Med anknytning till denna stadgans tydliga anvisning är det, som under senare år skytterörelsens vänner och målsmän lifligt arbetat på att främja skjutundervisningen i folkskolan genom att där få fram och främja den frivilliga skytterörelsen. Oaktadt saken ansågs så klar, när folkskolestadgan utfärdades, att Kungl. Maj:t gjorde en bestämd anvisning om, att man fick rätt att införa skjutöfningar i folkskolan, så var det till en början ett visst motstånd af samma skäl, som friherre Gripenstedt anförde. Man ansåg barnen vara för små och att det var ondt om kompetenta lärare. Med afseende på gossarne visade det sig emellertid snart det mycket märkliga förhållandet, att dessa gossar på 10—12 år hade fullt ut lika lätt, om icke lättare, att tillägna sig skjutskicklighet än de, som vid 18—20 års ålder togo till geväret, och hvad beträffar bristen på kompetenta lärare, så var den mycket lätt afhjälpt. Där intresset fanns, var det mycket lätt att få kompetenta lärare. Med anknytning till den tydliga anvisning, som lämnats i folkskolestadgan, har därför under senare åren ett stort antal kommuner i Sverige beviljat betydliga anslag till skjutöfningar i folkskolorna. Då man vet, med hvilket lifligt intresse

denna fråga omfattas af skytterörelsens målsmän, kan man väl icke förtänka dem eller klandra dem, om de drömt om, att de äfven skulle få ett understöd af staten för sina sträfbanden. Det står alldeles obestriddligt klart för den, som satt sig in i frågan, att skulle skjutöfningarna i vidsträcktare mån förekomma i folkskolorna, skulle detta innebära ett betydande framsteg för ungdomen med afseende på skjutskickligheten och äfven säkerställa skytterörelsens framtida utveckling. Emellertid har det hittills icke alls lyckats skytterörelsens målsmän att vinna statsmakternas intresse, för att statsmedel skulle användas till detta ändamål. För två år sedan kom öfverstyrelsen in med ett förslag i sådant syfte, men det afstyrktes af arméförvaltningen, egentligen icke af principiella skäl, utan emedan arméförvaltningen fann, att de förordade åtgärderna icke voro lämpliga och att i fjol frågan icke var utredd. Det var då som statsutskottet tog upp frågan, ehuru intet förslag blifvit framställt, och yttrade, att utskottet kände sig mycket tveksamt, om man verkligen borde införa skytterörelsen i folkskolan. Det uttrycket fann jag redan då vara ganska vilseledande, ty utskottet borde väl ha sagt hvad det var fråga om, nämligen huruvida statsmedel därtill borde användas eller icke. I år har utskottet gått längre och velat, att Riksdagen skall uttrycka sin tillfredsställelse däröfver, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet icke föreslagit något, som han förmodligen aldrig tänkt föreslå. Herrarne kunna icke neka till, att detta tillvägagångssätt är märkligt och hittills enastående. Det lämnar i oanad grad möjlighet för riksdagsuttalanden, både i förtroendets och misstroendets tecken. Jag vill emellertid icke säga, att jag reagerar mot den tanke, som här ligger bakom, nämligen att man bör ställa sig tveksam mot understödjande medels statsmedel af skytterörelsen i folkskolorna. Hade ett förslag härom förelegat, hade jag för min del verkligen varit mycket tveksam, och jag tror icke, att något sådant bör framkomma, åtminstone icke utan att en ny, mycket grundlig och vidlyftig utredning föreligger. Man borde först tillse, om icke hela denna rörelse skulle kunna omläggas, så att man kunde lägga ned mindre kostnader på skytterörelsen, men likväl få den fullt effektiv genom att mera inrikta densamma på skytteöfningar vid folkskolan. Jag skulle emellertid icke ansett nödvändigt att reagera mot detta uttalande, om icke reservationen kommit, men när man ser, huru personer, som ständigt bekämpat denna om något rent folkliga försvarsrörelse, begagna utskottets uttalande redan i fjol för att söka göra försvarsrörelsen och skytterörelsen misskrediterade, blir man betänksam och ännu mera, när man ser den nuvarande reservationen. För en sådan rörelse som skytterörelsen, som arbetar för det allmänna och med understöd af det allmänna, är det af den största vikt att äfven på de områden, där rörelsen icke har understöd af statsmedel, stå i samklang med statsmakterna. Det är därför högst betänkligt, om det verkligen skulle vara så, att denna agitation — ja, jag kan använda ordet — för den frivilliga skytterörelsen, som här bedrifves, ogillas af Riksdagen. Jag hoppas att så icke är förhållandet, och det är därför jag hoppas, att statsutskottet icke skall alltför skarpt reagera mot mig, om jag, med anledning af hvad som här passerat, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan

*Anslag till
det frivilliga
skyttväsen-
dets befräm-
jande.*
(Forts.)

*Anslag till
det frivilliga
skytteväsen-
dets befräm-
jande*

(Forts.)

med utslutande af motiveringen i sista stycket, som börjar »i sammanhang härmed har utskottet» och slutar med ordet »förordadt».

Herr Kvarnzelius: Jag begärde ordet med anledning af det yttrande, som hölls af greve Hugo Hamilton. Enligt min uppfattning skulle det vara beklagligt, ifall kammaren lyssnade till hans framställning och ströke ifrågakvarande del af motiveringen, och detta just för skytterörelsens egen skull.

Det är ju så, att en stor del af landets befolkning är mycket emot, att skytterörelsen införes i folkskolan, och detta därför att de anse, att ämnena i folkskolan äro så många, att de taga i anspråk all den tid, som står till skolans förfogande och som kan utnyttjas i fråga om barnen, och att det icke är möjligt att där inrymma flera ämnen. Under sådana förhållanden är det klart, att dessa äro till ytterlighet ömtåliga för hvarje tanke på eller misstanke, att ett bifall till det yrkande, som gjordes af greve Hamilton, skulle i fortsättningen komma att utnyttjas därhän, att förnyade ansträngningar göras från skytteförbundets öfverstyrelse att få denna undervisning införd äfven i folkskolorna.

Det är visst ingenting som hindrar att pojkar i folkskolorna deltaga i den frivilliga skytterörelsen. I många fall, det vet jag, äger sådant deltagande rum, och detta anser jag icke vara förkastligt. Det är, såsom den förste ärade talaren sade, en frivillig skytterörelse, och när skolpojarna frivilligt skriva in sig i densamma, är därom ingenting annat än godt att säga. Men att försöka införa skjutundervisning i folkskolorna tror jag däremot icke är bra. Jag tror, att många, som intressera sig mycket varmt för skytterörelsen och äfven intressera sig mycket varmt för folkskoleväsendet, om de ställas i valet emellan att uppoffra ettdera af dessa intressen, de då uppoffra det förstnämnda. Det är tydligen detta utskottet velat förebygga. Utskottet har varit angeläget att bevara allt det intresse, som finnes för skytterörelsens utveckling, och utskottet har trott, att detta bäst sker genom att man tydligt säger ifrån: vi vilja icke att något af dessa medel användes på sådant sätt, att folkskolorna, redan förut mycket belastade med läroämnen, ytterligare skola belastas med undervisning i skjutning eller skjutöfningar på sätt ifrågasatts.

Jag hemställer till kammarens ledamöter att noggrant taga i öfvervägande, huruvida tillräcklig anledning finnes att till utgångspunkt för bifall till greve Hamiltons yrkande taga den reservation, som afgifvits af nagra af utskottets ledamöter. När det tydligt sagts ifrån af afdelningens ärade ordförande, att statsutskottets uttalande af reservanterna blifvit på ett oriktigt sätt utnyttjad, lärer väl detta vara tillräckligt för att reducera innebörden af denna reservation till dess rätta dimensioner och till det värde den i öfrigt må ha. Till hvad friherre Gripenstedt i detta afseende anfört vill jag för min del säga, att jag, när jag biträdde utskottets motivering, icke ett ögonblick hade för afsikt att rikta något klander mot styrelsen för den frivilliga skytterörelsen, utan det var endast på grund af de motiv jag förut utvecklat. Efter de bestämda förklaringar, som här lämnats från så vidt skilda håll och som äfven torde komma att afgifvas i Andra kam.

maren, förmodar jag, att det icke ligger någon fara uti att denna del utaf motiveringen får kvarstå.

Gentemot den ärade talarens på gäflborgslänsbänken yttrande att resultatet af den frivilliga skytterörelsen var af sådan beskaffenhet, att det icke motsvarade de kostnader, staten nedlade på densamma, vill jag förklara, att jag hyser en alldeles motsatt uppfattning. Jag tror, att resultatet af denna rörelse är synnerligen godt i förhållande till de kostnader, staten å densamma offrar. Man får icke förglömma, att hufvudparten af de kostnader, som äro förenade med den frivilliga skytterörelsen, bestridas af dem, som rekrytera densamma, och att endast en försvinnande del utgår af statsmedel, under det vår försvarsutbildning i öfrigt hufvudsakligen bekostas af statsmedel. Under sådana förhållanden kan jag icke förstå, huru man kan påstå, att dessa kostnader äro så höga, att resultatet icke står i rätt förhållande till densamma.

*Anslag till
det frivilliga
skytteräsen-
dets befräm-
jand.*
(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Tamm*.

Herr Wavrinsky: Äfven jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag hemställer till kammaren, huruvida affattningen af reservationen bör föranleda till, att vi skola biträda grefve Hamiltons yrkande om ändring af utskottets motivering. Jag ber kammaren vara förvissad om, att det icke är af ovilja mot skytterörelsen som jag motsätter mig detta yrkande. Mitt intresse för skytterörelsen har jag visat genom mångårig verksamhet i dess tjänst, men jag betviflar nyttan af införande af skjutundervisning i folkskolorna. För de små barnen är det säkerligen värdelöst, och då det finnes en frivillig skytterörelse, är därmed tillfälle lämnadt de mera vuxna att deltaga i densamma. Det är äfven åtskilligt annat, som föranledt mig att ställa mig på samma sida som den näst föregående talaren, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Grefve Hamilton, Hugo: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning af det yttrande vi nyss hört från Väster-norrlandsbänken. Jag tackar herr Kvarnzelius för hvad han sade och ehuru jag icke anser, att allt som här säges i denna sak är precis densamma som om det vore sagdt till hela Sveriges folk, anser jag dock, att det är tillräckligt med de kraftiga uttalanden, som gjorts af friherre Gripenstedt och herr Kvarnzelius, och jag ber därför att få taga tillbaka mitt yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt föreläge följande yrkanden: 1:o) att utskottet hemställt skulle bifallas, och 2:o) att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 40—45.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47 och 48.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda memorial nr 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens andra hufvudtitel.

Punkterna 1 och 2.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Punkten 3.

I punkt 13 af andra hufvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling å ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag å 70,000 kronor.

Uti en inom Andra kammaren af herr *R. Hagberg*, med instämmande af herr *N. Larsson* m. fl., väckt motion hade föreslagits, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det svensk författningssamling måtte på sätt i motionen föreslagits tillställas Riksdagens medlemmar, samt, därest så skulle befinnas nödigt till bestridande af omkostnaderna härför, höja anslaget å andra hufvudtiteln med erforderligt belopp.

Utskottet hade i punkt 15:o) af sitt ofvan omförmälda utlåtande hemställt,

a) att herr Hagbergs förenämnda motion icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att Riksdagen måtte till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling å ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag å 70,000 kronor.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *A. Ekman* m. fl. hemställt,

a) att Riksdagen i anledning af herr Hagbergs förenämnda motion måtte besluta, att svensk författningssamling från och med år 1913 skulle afgiftsfritt tillställas de af Riksdagens ledamöter, som därom gjorde anhållan; samt

b) att Riksdagen måtte till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling å ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag å 72,000 kronor.

Första kammaren hade bifallit hvad utskottet hemställt, hvaremot Andra kammaren bifallit den af herr A. Ekman m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

För denna frågas afgörande genom gemensam omröstning hade utskottet i föreliggande punkt föreslagit följande voteringsproposition:

»Den, som, i likhet med Första kammaren, vill,

a) att herr Hagbergs motion icke må af Riksdagen bifallas samt

b) att Riksdagen må till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling å ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag å 70,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren,

a) i anledning af herr Hagbergs förenämnda motion beslutat, att svensk författningssamling från och med år 1913 skall afgiftsfritt tillställas de af Riksdagens ledamöter, som därom göra anhållan, samt

b) till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling å ordinarie stat uppfört ett förslagsanslag å 72,000 kronor.»

Reservation hade afgifvits af herrar *A. G. L. Billing* och *O. Jonsson* samt friherre *J. T. Gripenstedt*, utan att desse däri framlagt sin mening.

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som voteringspropositionen gäller, har undergått formellt tämligen underliga öden. Motionären föreslår i Andra kammaren, »att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det svensk författningssamling måtte på sätt i motionen föreslagits tillställas Riksdagens medlemmar, samt, därest så skulle befinnas nödigt till bestridande af omkostnaderna härför, höja anslaget å andra hufvudtiteln med erforderligt belopp». Motionens innebörd är således, att Riksdagen skulle öfverlämna åt Kungl. Maj:t att besluta om, huruvida en ifrågasatt utdelning af svensk författningssamling till de medlemmar af Riksdagen, som därom göra anmälan, skulle äga rum eller icke, och det är ovisst, huruvida motionären menar, att Riksdagen själf skulle höja anslaget i fråga, om det ansågs behöfligt, eller äfven öfverlämna detta åt Kungl. Maj:t. När frågan behandlades inom statsutskottet,

biföll utskottet det förslag, som afdelningen framlagt och som gick ut på *a)* att Riksdagen skulle afslå motionen och *b)* att Riksdagen till bestridande af kostnaderna för svensk författningssamling skulle för nästa år bevilja samma belopp som för innevarande år. Mot detta utskottets beslut anmäldes inom utskottet en reservation, som gick ut på, att, såsom af voteringspropositionen framgår, *a)* Riksdagen måtte besluta, att de medlemmar af Riksdagen, som anmäla sig hos Kungl. Maj:t, skulle äga att kostnadsfritt få svensk författningssamling sig tillställd, och *b)* att Riksdagen skulle höja anslaget från 70,000 till 72,000 kronor. Nu är det ju alldeles gifvet, att Första kammaren icke har någonting att säga om hvad Andra kammaren behagar besluta, äfven om, såsom här torde vara fallet, detta beslut går utöfver själfva motionens ram, utan här gäller endast sakens läge sådant det nu befinnes. Det torde då för hvar och en vara tämligen tydligt, att moment *a)* är det afgörande, ty om *a)* icke bifalles, har naturligtvis en höjning af anslaget icke ens formellt några skäl för sig. Men reelt kan det gestalta sig så, att väl Riksdagen bifaller punkt *a)* utan att höja förslagsanslaget, ty ett förslagsanslag kan öfverskridas med vare sig dessa 2,000 eller, om så vore, 70,000 kronor, utan att därigenom någon formell oriktighet begåtts. Frågan ligger sålunda så, att moment *a)* är det väsentliga och *b)* är en bisak. När det nu icke kan råda tvifvel om, att moment *a)* är af sådan beskaffenhet, att det icke kan afgöras genom gemensam omröstning, torde det riktiga vara att låta frågan ligga till sig och för närvarande afslå voteringspropositionen. Saken kan ju i och för sig synas ganska betydelslös. Det gäller här högst 2,000 kronor, och det kanske kommer att stanna med 1,000 kronor, ty jag betviflar, att någon riksdagsman skulle anse sig hafva nytta af att få författningssamlingen sig tillställd för ett eller två år. Om det gällde en längre följd af år, kunde det vara till nytta, men för ett eller två år har det icke någon betydelse. Jag är emellertid rädd för att släppa efter på häfdvunna former och här låta udda vara jämnt och votera om både mom. *a)* och mom. *b)*, därför att, när man en gång gifvit sig utför en backe, det icke är så lätt att hejda sig, utan fortsättning kommer att följa. När vi vidare tänka på innebörden af själfva frågan, som icke är någonting annat än att Riksdagen efter olika beslut mellan kamrarna skulle genom gemensam omröstning söka tillskynda sina egna ledamöter en fördel på det allmännas bekostnad, undrar jag, om man icke kan åberopa det gamla talesättet, att man icke ens får misstänka Cæsars hustru. Under sådana förhållanden anser jag det vara riktigast, att kammaren afslår propositionen, och jag tager mig därför friheten yrka, att propositionen måtte af kammaren afslås.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Herr talman! Jag är icke af samma åsikt som den siste ärade talaren, som ville göra denna, enligt min åsikt, lilla fråga till en stor. Hvad beträffar innebörden i motionen är jag af samma åsikt som han och skulle helst se, att Riksdagens beslut utfölle på det sätt, att motionen icke bifölles. När han talade om, att statsutskottet förändrat motionen och framlagt den för Riksdagen i ett annat skick än den ursprungligen förelåg, gifver jag

honom också rätt, men han uppehöll sig, enligt min tanke, alltför mycket vid, att statsutskottet begagnat formen *a)* och *b)*, ty jag kan icke se annat än att båda momenten *a)* och *b)* hänga mycket nära tillsammans och så pass nära, att, efter hvad jag anser mig veta, det åtminstone i en af kamrarna framstälts proposition på båda dessa moment tillsammans. Jag kan heller icke finna annat än att det här hufvudsakligen är en penningfråga, som det rör sig om. Ty jag tror icke, att, ifall det icke kostade penningar, någon skulle missunna kammarens ledamöter att få författningssamlingen sig tillsänd gratis, ty det kan åtminstone icke vara någon skadlig lektyr. Här är det penningfrågan, som är hufvudsaken, och det synes mig, om man verkligen går till grunden af frågan, att det här verkligen är någonting, som bör blifva föremål för gemensam votering. Jag har därför anslutit mig till statsutskottets majoritet och ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag deltagit i affattningen af beslutet inom statsutskottet och delar utskottsmajoritetens mening, så ber jag att med några ord få angifva den tankegång, som legat till grund för mitt votum.

I den föreliggande motionen har motionären hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det svensk författningssamling måtte, på sätt i motionen föreslagits, tillställas Riksdagens medlemmar, samt, därest så skulle befinnas nödigt till bestridande af omkostnaderna härför, höja anslaget till andra hufvudtiteln med erforderligt belopp.

Ehuru motionen fått denna form, utmynnar den obestriddigen i ett yrkande om *beslut af Riksdagen* om svensk författningssamlings utlämnande *på statsverkets bekostnad* och om att, därest för beslutets realiserande så befinnes erforderligt, Riksdagen skulle höja anslaget till kostnaderna för svensk författningssamling med behöfligt belopp. Den skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvarom motionen talar, afser icke något förslag om utredning eller någon Kungl. Maj:ts särskilda pröfning, utan sammanfaller fullständigt med de skrivelser, hvari Riksdagen meddelar Kungl. Maj:t att så eller så stort anslagsbelopp blifvit till visst angifvet syfte anvisadt. Under sådana omständigheter synes motionens form icke förändra det sakförhållande, att här föreligger ett otvetydigt yrkande om viss statsutgift, till hvilken Riksdagen har att enligt § 65 riksdagsordningen, då icke samstämmiga beslut kunna ernås mellan kamrarna, taga position genom gemensam omröstning. Den nämnda paragrafen säger nämligen, att när »i fråga om statsutgifter kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat».

Nu anför man emellertid från reservanternas sida, att hänsyn bör tagas till hvad som är hufvudsak och hvad som är bisak. Och då, förmena de, hufvudsaken här icke är utgiftsbeloppet utan själfva utlämnandet och då det senare behandlas i särskild punkt, kan denna icke bli föremål för gemensam omröstning.

Härtill må då anmärkas, att man i förevarande punkt icke synes

med befogenhet kunna tala om hufvudsak och bisak. Här förefinnes endast, förefaller det mig, en sak, utlämnandet på statens bekostnad till riksdagsmännen af svensk författningssamling, med en därmed direkt sammanhängande följd, fixeringen af utgiftsbeloppet, hvilka båda sammanlagdt bilda den »fråga om statsutgift» för att använda lagens uttryck, hvarom omröstning bör ske.

Nu hade, såsom kammaren erinrar sig, statsutskottet vid afgifvande af utlåtandet öfver motionen uppdelat yrkandet i två punkter *a)* och *b)*. Men icke heller lär väl denna omständighet kunna eller böra inverka på ärendets behandling. Hvart skulle en sådan praxis leda, som ginge ut på att när ett utskott vid handläggningen af en motion om en statsutgift i sitt utlåtande formellt afskilde beslutet från utgiften till det ifrågasatta ändamålet från beslutet om utgiftsbeloppets fixering, man sedan åberopade denna uppdelning såsom hinder för anställande af gemensam omröstning? På den vägen skulle då skapas möjlighet till en begränsning, ja till en successiv inskränkning af det gemensamma omröstningsinstitutets användning, som, såvidt jag förstår, icke låter sig förena med riksdagsordningens vare sig anda eller bokstaf.

Det är ur dessa synpunkter jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som här föreligger, är från ekonomisk synpunkt synnerligen obetydlig och äfven, kan man säga, sedd från intressesynpunkt. Jag tager för alldeles gifvet, att det icke komme att väcka misshumör i Första kammaren, om Andra kammarens beslut segrade, lika litet som det torde väcka bekymmer i Andra kammaren, om Första kammarens mening segrade i en gemensam votering. Därför är det intressant, då man nu sine ira et studio kan behandla blott den formella frågan om gemensam votering skall anställas eller icke. Men obetydlig är aldrig en fråga om gemensam omröstning, ty Riksdagens beslut, om gemensam votering skall anställas eller icke, blir ett prejudikat, som tillämpas. Det medför konklusioner, som sedan dragas beträffande mycket viktiga ärenden, och därför anser jag, att detta betänkande icke får behandlas såsom obetydligt, fastän frågan gäller mycket ringa ekonomiska ting. Det finnes knappast något ärende, för hvars afgörande man har så litet bestämda normer, som när det gäller att afgöra, om gemensam votering skall äga rum eller icke. Det blir den konstitutionella praxis, som i allmänhet blir den lagstiftande.

Tvenne föregående talare hafva såsom stöd för, att det här skulle anställas gemensam votering anført, att den omständigheten, att statsutskottet uppdelat ärendet i två moment, icke kan vara afgörande. Härutinnan gifver jag dem fullkomligt rätt och påstår, att det rakt ingenting har att betyda, att ärendet uppdelats i moment *a)* och *b)*, ty om det endast funnits ett moment, hade jag för min del varit lika bestämd uti att yrka afslag å voteringspropositionen. Den nämnda omständigheten har sålunda ingenting att betyda, utan det som har betydelse är själfva innebörden i motionen. Den ene talaren ville för-

söka, något som jag emellertid icke tror, att han själf ansåg sig hafva lyckats uti, bevisa, att mom. b) skulle vara hufvudsak; den andre talaren sade, att man icke här skall skilja på hufvudsak och bisak, ty det vore fråga endast om *en* sak. På tal härom synes det mig vara klart, att hufvudsaken naturligtvis icke är höjningen af förslagsanslaget med 2,000 kronor, så mycket mindre som motionären icke alls föreslagit någon sådan. Men det är icke med hänsyn härtill utan på grund af två andra skäl som jag för min del anser, att gemensam votering icke bör företagas.

Det ena af dessa skäl är den ändring uti motionen, som andra kammarens beslut innebär. Motionären har yrkat, »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det svensk författningssamling måtte på sätt i motionen föreslagits tillställas Riksdagens medlemmar, samt, därest så skulle befinnas nödigt till bestridande af omkostnaderna härför, höja anslaget å andra hufvudtiteln med erforderligt belopp». Motionären har sålunda hemställt, att Riksdagen ville taga i öfvervägande två ting, nämligen *dels* att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utdelandet af svensk författningssamling till de riksdagsmän, som därom göra anhållan, och *dels* frågan om höjning af anslaget för utgifvande af svensk författningssamling. Hvad säger nu reservanten? Jo, han tillstyrker icke någon skrifvelse till Kungl. Maj:t utan yrkar på, att Riksdagen skall ensam besluta i båda punkterna. Om det kan råda någon tvekan om, huruvida statsutskottet har motionsrätt, kan det åtminstone icke lida något tvifvel, att en reservant inom utskottet icke har denna rätt. Reservationen är således efter min bestämda uppfattning olaglig, och detta torde ingen kunna vederlägga. Detta var mitt ena skäl.

Mitt andra skäl är, att, om det skall anställas gemensam votering om ja eller nej till Första kammarens beslut, blir det gemensam votering om ett skrifvelseförslag, och alldeles uppenbart är ju, att gemensam votering icke kan eller bör anställas om ett skrifvelseförslag. Detta var det andra skälet.

Då nu, herr talman, här icke ens föreligger något ärende af materiell vikt, skola vi då gifva oss in på att utsträcka användningen af den gemensamma omröstningen och således vidtaga en åtgärd, hvaraf i framtiden kan komma att dragas mycket vidt gående konsekvenser. Mig synes som om det enda riktiga vore — jag vill icke säga det enda kloka — ty sådana synpunkter som klokt eller icke klokt, får man icke tala om — mig synes det riktigt vara, att voteringspropositionen afslås och jag ber därför få yrka afslag å utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talman i enlighet med förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande af den föreslagna voteringspropositionen samt vidare på afslag därå, och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner den af statsutskottet i dess memorial nr 13 punkten 3 föreslagna voteringsproposition, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande voteringsproposition.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—55;

Nej—72.

Om ändring
af 18 kap.
16 § straff-
lagen.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 24 och 27 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 18, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 18 kap. 16 § strafflagen.

Lagutskottet hade till behandling förehaft två till utskottet hänvisade, lika lydande motioner, nämligen *dels* motionen inom Första kammaren, nr 47, af herrar *Edvard Wavrinsky* och *W. Skarstedt*, *dels ock* motionen inom Andra kammaren, nr 118, af herrar *Emil Molin* i Dombäcksmark, *P. E. Hedström*, *Harald Hallén*, *G. F. Lundgren* i Björna, *Oskar Lundgren* i Vendelsberg och *Ernst Liljedahl*, i hvilka motioner hemställts, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 18 kap. 16 § strafflagen skall erhålla följande förändrade lydelse: »Misshandel af djur straffes med böter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.»

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af bland andra, herr *Pettersson* i Södertälje, grefve *Mörner* samt herrar *Stärner*, *Jansson* i Edsbäcken och *Olsson* i See, hvilka hemställt, att Riksdagen måtte i anledning af förevarande motioner besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med den allmänna revision af strafflagen, som för närvarande förbereddes, låta utarbета förslag till sådana bestämmelser, hvarigenom begreppet straffbart djurplågeri utvidgades att omfatta äfven andra fall af djurplågeri än sådana, som ådagalade »uppenbar grymhet».

Grefve Mörner: Herr talman, mina herrar! Strafflagens kap. 18 § 16 lydde enligt 1864 års lydelse: »Visar någon i behandling af egna eller andras kreatur uppenbar grymhet, straffes med böter från fem till etthundra riksdaler». Denna lydelse har under årens lopp undergått den ena förändringen efter den andra. Först ändrades straffmättet, så att orden: »från fem till etthundra riksdaler» bortföll, och därefter medgafs ådömande af fängelse för svårare fall. Vidare ändrades orden: »egna eller andras kreatur» till »djur». Nu återstår af den gamla lydelsen endast orden: »visar någon i behandling af» och »uppenbar grymhet». Det är dessa två rester af den gamla lydelsen, som motionärerna nu velat utbyta mot ordet »misshandel».

Utskottet är i detta hänseende deladt i tre partier: utskotts-majoriteten och två grupper reserveranter. I två hänseenden äro utskottets alla tre partier öfverens. Det ena är, att de ställa sig välvilligt mot en utvidgning af straffbestämmelsen i djurskyddsvänligt syfte. Det andra är, att de anse det förslag i sådan riktning, som motionärerna framställt genom att förorda ordet »misshandel», icke vara användbart. Utskottet anser sig, med hänvisning till åtskilliga på Kungl. Maj:ts pröfning beroende ärenden äfvensom den pågående revisionen af strafflagen, böra hemställa, att motionerna icke skola föranleda till någon åtgärd. Fem reserveranter tillstyrka en skrifvelse i motionens syfte. Två reserveranter vilja också en skrifvelse, men därjämte en mindre ändring direkt.

De fem reserveranterna, till hvilka äfven jag hör, hafva velat skriva med begäran, att Kungl. Maj:t måtte utarbета förslag till ändrade bestämmelser i sammanhang med den allmänna revision af strafflagen, som för närvarande förberedes. I det hänseendet hafva vi emellertid kommit öfverens om en ändring i vårt yrkande. Vi hafva nämligen ansett, att om ändringen skall uppskjutas så långt som till strafflagens allmänna revision, så förefelas till stor del det behjärtansvärda ändamålet, och då är också en skrifvelse skäligen öfverflödig. Jag hemställer därför, att klämman måtte få följande lydelse:

»att Riksdagen måtte i anledning af förevarande motion besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета förslag till sådana bestämmelser, hvarigenom begreppet straffbart djurplågeri utvidgas att omfatta äfven andra fall af djurplågeri än sådana, som ådagalägga 'uppenbar grymhet'».

I händelse af bifall till denna ändrade lydelse af klämman bör äfven sista stycket af reserveranternas motivering bortfalla.

Vid denna lydelse kommer Kungl. Maj:t sålunda att få taga i öfvervägande, huruvida det må anses önskvärdt, att denna ändring sker oberoende af den allmänna revisionen, eller om det är nödvändigt att uppskjuta den.

Som sagdt, hafva två reserveranter äfven yrkat en direkt ändring. De önska nämligen, att från beskrifningen på brottet — »uppenbar grymhet» — ordet »uppenbar» skall borttagas. Detta synes kanske vid första påseendet vara en fördel. Men det är mycket osäkert, om så är förhållandet. Betydelsen af ordet »uppenbar» är visst icke uppenbar. 1902 års lagutskott yttrade i det afseendet: »Den i lagen uppställda förutsättningen, att grymheten skall vara uppenbar, torde

*Om ämning
af 18 kap.
16 § straff-
lagen.
(Forts.)*

Om ändring
af 18 kap.
16 § straff-
lagen.
(Forts.)

vara välbetänkt såsom ett uttryck därför, att strafftillämpningen bör så mycket som möjligt frigöras från individuell uppfattning och ställas i beroende af hvad det allmänna rättsmedvetandet kräiver. Ett lofligt begagnande af djurens arbetskraft eller nödvändigt agande af desamma kan stundom för allt för känsliga sinnen framstå såsom djurplågeri, men bör naturligtvis i allt fall icke medföra någon straffpåföljd.» Man skulle kanske kunna omskrifva dessa ord så, att hvad som en enligt juridiskt betecknings sätt så kallad bonus pater familias anser vara en skälig och af förhållandena nödvändiggjord misshandel bör få vara straffri. Man kan i vissa fall med fullt fog öfverstränga djur, såsom exempelvis då man åker efter läkare. Men det är nog för allmänheten ganska oklart, om betydelsen af ordet »uppenbar» är sådan. Därför torde det vara olämpligt att för närvarande vidtaga en sådan ringa ändring, speciellt som åtminstone jag ej kan riktigt öfverskåda, hvilka följder denna ändring af lagrummets lydelse skulle få för den vetenskapliga vivisektionen, mot hvilken man enligt min åsikt bör framgå med den allra största försiktighet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den af mig och några andra framställda reservationen med den ändring i klämman, som jag tillåtit mig uppläsa.

Herr Rogberg: Herr talman! För min del anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det är alldeles riktigt, som den föregående talaren yttrade, att utskottet i sin helhet ställt sig synnerligen välvilligt till alla åtgärder, som kunna minska djurplågeriet. Men utskottet har funnit, att domstolarnas tillämpning af nu gällande bestämmelse följer den allmänna utvecklingen, så att, när den allmänna uppfattningen blifvit mildare, hafva i samma mån domstolarna blifvit strängare mot personer, som gjort sig skyldiga till djurplågeri. För så vidt någon förändring i den närvarande lagstiftningen skulle behövas, så får den anses vara bragt under Kungl. Maj:ts beaktande genom Riksdagens skrifvelse år 1909, hvori Riksdagen anhöll om åtgärder till förekommande af onödigt plågande af djur vid slakt. Den nuvarande bestämmelsen, att djurplågeri skall straffas endast om det kan karakteriseras som uppenbar grymhet, är efter min uppfattning utan tvifvel god. Ty skulle någon ändring i detta begrepp införas, så fruktar jag, att däraf kan uppkomma fara för angifvelser, ja kanske till och med för straff såsom för djurplågeri, i det fall nämligen, att en person endast har utöfvat aga på ett djur, som varit i behof däraf.

Med anslutning till hvad utskottet anført får jag, herr talman, yrka bifall till dess hemställan.

Herr Wavrinsky: Herr talman! Som den förste ärade talaren påpekade, har såväl utskottet som båda grupperna af reservanter varit eniga därom, att det icke är bra som det är, d. v. s. att motionärerna haft fog för sin framställning. De önska sålunda samtliga, att någon ting måtte göras i motionens syfte. Men då utskottet som skäl för att föreslå kammaren, att motionen icke måtte till någon åtgärd föranleda, hänvisar därtill, att Riksdagen år 1909 skref och anhöll om utarbetande af bestämmelser till förekommande af onödigt plågande

af djur vid slakt, samt att de svenska djurskydds-föreningarnas central-förbund till Kungl. Maj:t öfverlämnat förslag till lag angående slakt, och därför anser, att frågan nu är nära sin lösning, så ber jag att få kasta en liten blick tillbaka på denna frågas behandling för att däraf draga den slutsats, som jag finner, att man kan draga, nämligen att det är föga hopp om, att man i sakens nuvarande läge på den väg utskottet sålunda anvisar vinner det mål, som man vill vinna.

*Om ändring
af 18 kap.
16 § straff-
lagen.
(Forts.)*

Redan så tidigt som år 1896 skref Riksdagen till Kungl. Maj:t på grund af motion af herr Treffenberg i denna kammare och begärde, att Kungl. Maj:t täcktes *dels* låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden måtte kunna meddelas i syfte att vid slakt af husdjur minsta möjliga lidande medelst föregående bedöfning eller på annat ändamålsenligt sätt måtte tillfogas djuren, *dels* ock, därest utredningen därtill föranledde, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet. Hur gick det då med detta ärende? Strax efter riksdagen, någon dag i juli månad, föredrog dåvarande statsrådet, justitieministern Annerstedt ärendet i regeringen. Men han framställde det så, som om det blifvit ifrågasatt, huruvida icke föreskrifter borde utfärdas rörande förfaringsättet vid slakt, där den yrkesmässigt bedrefves. »Lagstiftningen rörande denna fråga hör tydligen hemma», yttrade han, »inom näringslagstiftningens område.» Och därför förlades utredningen till civildepartementet. När nu detta ärende utsändes till länsstyrelserna för afgifvande af utlåtande, så visade sig, att ungefär hälften af dessa erinrade Kungl. Maj:t därom, att den fråga, som till dem remitterats, icke var den, hvarom Riksdagen begärt utredning, utan blott en mycket inskränkt del af denna. Vissa landshöfdingeämbeten yttrade sig äfven i den andan, att det rent af vore det väsentliga i frågan, som Kungl. Maj:t uteslutit.

Under sådana omständigheter hvilade nu detta ärende ända till år 1903. Då tillät Andra kammaren mig att till dåvarande chefen för justitiedepartementet, numera ledamoten af denna kammare herr Berger, få framställa det spörsmålet, huruvida Riksdagen hade att under den närmaste tiden förvänta förslag till slaktlag, och, om så icke vore fallet, huruvida vederbörande departementschef ärnade träffa andra anstalter, för att det upprörande djurplågeriet vid slakt utan föregående bedöfning och särskildt den s. k. schäktningen måtte upphöra. Justitieministern svarade: »För min del har jag af hvad jag hittills varit i tillfälle att inhämta angående ifrågavarande ämne kommit till den uppfattningen, att skäl ej saknas för införande af en lagstiftning mot djurplågeri vid slakt. Jag anser därför, att frågan härom bör tagas under förnyadt öfvervägande, och mitt svar på herr Wavrinskys framställning blifver alltså, att frågan om en dylik lagstiftning med det snaraste skall göras till föremål för handläggning inom justitiedepartementet.»

Så har emellertid icke skett, hvilket förhållande år 1909 föranledde ledamoten af denna kammare herr von Möller och mig att ånyo draga frågan under Riksdagens pröfning, då vi begärde, att en alldeles likadan skrifvelse som den af år 1896 skulle ånyo aflätas till Kungl. Maj:t. Och båda kamrarna biföllo vårt yrkande. Trots detta har sedan år 1909 ännu ingenting i frågan från regeringen afhörts. Den

Om ändring
af 18 kap.
16 § straff-
lagen.
(Forts.)

hänvisning att vänta härpå, som utskottet ger oss, är därför ganska tröstlös. Men äfven om så är, att regeringen kan komma in med en dylik framställning om slaktlag — till följd af att förberedelser där till redan äro gjorda i den utsträckning, att ärendet lätt bör kunna af regeringen afgöras — så behöfs det dock full öfverensstämmelse mellan denna lag och strafflagens kap. 18 § 16, på det att icke tolkningen af detaljbestämmelserna i förstnämnda lag må på något sätt inskränkas eller beskäras af strafflagens ordalydelse. Det är därför af vikt, att den ändring af kap. 18 § 16, som motionärerna föreslå, kan komma till stånd så fort som möjligt.

Nu är det också påvisadt, att såväl utskottet som båda grupperna af reservanter äro eniga äfven däri, att de icke kunna bifalla motionärernas framställning om formuleringen af ifrågavarande lagrum, och jag skall gärna medgifva, att jag åtminstone, såsom motionär, icke själf är fullt tillfreds med denna formulering. Jag är benägen att tro, att det enklaste sättet skulle vara att i lagtexten skriva helt enkelt »djurplågeri», utan försök att vidare definiera det, och sålunda inrymma åt lagskiparne, som redan en föregående talare förordat, rätt att med god urskiljning i hvarje fall få efter förevarande omständigheter och i öfverensstämmelse med tidsandans kraf på mildhet och humanitet vid behandlingen af djur bedöma om djurplågeri ägt rum.

Det är af dessa skäl, herr talman, som jag angående vår motion ber att för min del få yrka bifall till herr Petterssons i Södertälje reservation med den ändring, som herr grefve Mörner nu föreslagit.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande vore yrkadt, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af grefve *Mörner*, att kammaren skulle bifalla det förslag, som innefattades i den af herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation, med den ändring, att orden »i sammanhang med den allmänna revision af strafflagen, som för närvarande förberedes» tillika med motvarande del af motiveringen uteslötes.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles det förslag, som innefattas i den af herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation med den af grefve Mörner påyrkade ändring.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—71;

Nej—49.

Herr statsrådet *Berg* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående pension åt verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro J. A. Lindhagen; och

2:o) angående pension å allmänna indragningsstaten åt professorn C. A. Lindströms änka Evelyn Lindström, född Sutthoff.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda memorial nr 12, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående upplåtande af vissa områden från förra löjtnantsbostället Åkra nr 1 och 2 jämte Hvalsta nr 4, en utjord, i Södermanlands län.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 24 och 27 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 2, i anledning af en af herr Steffen väckt motion, nr 67, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående några önskemål i sammanhang med fattigvårdslagstiftningskommitténs uppdrag.

Arg. vissa önskemål i sammanhang med fattigvårdslagstiftningskommitténs uppdrag.

I en inom Första kammaren väckt motion nr 67, som hänvisats till behandling af dess första tillfälliga utskott, hade herr *Steffen* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte fästa fattigvårdslagstiftningskommitténs uppmärksamhet på den synnerliga önskvärheten att särskildt taga i öfvervägande: *dels* behovet af och de lämpliga formerna för en konsultativ och inspekterande central fattigvårdsmyndighet, med uppgift såväl att tillhandagå de kommunala fattigvårdsstyrelserna med alla de upplysningar och råd i juridiska, administrativa, hygieniska och pedagogiska frågor, som de kunde påfordra, som ock att öfva uppsikt öfver efterlefnaden inom alla landets kommuner af för fattigvårdsstyrelsernas verksamhet gällande lagar och förordningar, *dels* behovet af all den offentliga barnavårdens skiljande från fattigvården samt behovet af

*Ang. vissa
önskemål i
sammanhang
med fattig-
vårds-
rårds-
slag-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)*

en centralisation eller sammanorganisering af all den offentliga barnavården i riket; dels behovet af legala bestämmelser, som ställde utom allt tvifvel, att föräldrar kunde fränkännas sin målsmansrätt öfver sina barn, då denna målsmansrätt visade sig vara ett oöfverstigligt hinder, i stället för ett tjänligt medel, för uppnåendet af samhällets minima af barnavård.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte föranleda någon Första kammarens åtgärd.

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till en hörjan få uttrycka min lifliga tillfredsställelse med vissa uttalanden i motiveringen till utskottets yttrande. Utskottet säger: »frågan om fattigvårdsväsendets tidsenliga ordnande är — därom torde endast en mening råda — en af våra viktigaste sociala frågor», samt vidare: »de önskemål i afseende härå, hvaråt uttryck gifvits i motionen, synas utskottet vara i hög grad förtjänta af beaktande». Därmed, synes det mig, har utskottet i sin motivering gått ett långt stycke i riktning af motionens verkliga syfte. Dessutom är det för mig synnerligen glädjande att erfara, att utskottet inhämtat, att fattigvårdsrårdsstiftningskommittén ingående behandlat samtliga de af mig framlagda frågorna och har för afsikt att i dem afgifva utlåtande och förslag.

Men nu har ju utskottet afstyrkt motionen, och det synes mig, att detta afstyrkande i rätt väsentlig mån är grundadt på en missuppfattning af motionens verkliga syfte. Det förefaller som hade utskottet uppfattat saken så, att jag af Riksdagen velat begära ett bestämdt ställningstagande till vissa positiva förslag, hvarom skulle vara tal i motionens kläm. Men i själfva verket begär motionen alls icke, att, för att tala med utskottet, »Riksdagen skall intaga en bestämd ståndpunkt i afseende å vissa detaljer, innan fullständig utredning af frågan i dess helhet föreligger». Icke heller bestrides det i motionen, att fattigvårdsrårdsstiftningskommitténs nuvarande instruktion möjligen kan anses innesluta äfven de i motionen påpekade speciella frågorna. Motionen begär allenast, att Riksdagen skall tillkännagifva, att de uti motionens kläm berörda frågorna enligt Riksdagens mening äro synnerligen aktuella och af djupgående betydelse, samt att Riksdagen, då ingen utredning beträffande dessa frågor föreligger, naturligtvis alls icke har någon bestämd uppfattning om, hur de skola lösas, men dock lifligt intresserar sig för en möjligast grundlig utredning beträffande desamma, så att Riksdagen, då en gång såväl förslag som utredning föreligga, har det bästa möjliga undersökningmaterial att stödja sig på just hvad dessa frågor beträffar. Utskottet har möjligen uppfattat saken så, att jag pekar på nödvändigheten af vissa positiva åtgärder, då jag talar om en central konsultativ och inspekterande fattigvårdsmyndighet. Jag skulle, med en liten ändring af ordalydelsen i motionens kläm vilja säga, att hvad jag särskildt önskar är endast, att Riksdagen genom bifall till motionen tillkännager, att den intresserar sig för frågan om behovet af en sådan central fattigvårdsmyndighet. På samma sätt förhåller det sig med klämmens andra del. Jag önskar

endast, att Riksdagen uttalar såsom sin mening, att äfven här föreligger ett stort problem, och att Riksdagen särskildt intresserar sig för en grundlig utredning angående möjligheterna för ett särskiljande af fattigvård och barnavård, utan att Riksdagen på minsta sätt i detta fall, lika litet som i det föregående, binder sig vid en viss uppfattning om, huruvida en åtgärd af det antyddas slaget verkligen bör företagas. På samma sätt önskar jag endast, att Riksdagen i rent utredningssyfte berör frågan om upphäfvande af föräldrars målsmansrätt i de fall, då dessa missbruka densamma för att nedrifva det uppfostningsarbete, som samhället ser sig nödsakadt att ägna åt deras barn.

Hvarför, kan man fråga, utpekar jag speciellt dessa spörsmål såsom lämpliga just nu för ett uttalande från Riksdagens sida? Därpå vill jag svara, speciellt hvad beträffar frågan om upprättande af en central fattigvårdsmyndighet, att Riksdagen, tvärtemot hvad utskottet förklarar vara det önskliga och enda rätta, i själfva verket *har* tagit bestämd ståndpunkt, utan att utredning förelegat, i just denna detaljfråga. Riksdagen har nämligen tillkännagifvit, att den icke alls vill veta af någon central, inspekterande och konsultativ myndighet i fråga om fattigvården. Det är helt naturligt, att jag velat undanröja det intryck, som detta bestämda uttalande från Riksdagen kunnat göra på den nu arbetande fattigvårdslagstiftningskommittén; och har jag därför i min motion begärt ett förnyadt Riksdagens uttalande i denna och ett par andra hithörande frågor. Det är naturligtvis för kammarens ledamöter, då de ha min motion i handen, fullt klart, att jag här hänsyftar på Riksdagens skrifvelse år 1905 med anledning af lagutskottets utlåtande nr 62 vid sagda riksdag. Detta utlåtande föranleddes af tre motioner i Andra kammaren, hvilka delvis gingo ganska långt i krafvet på utredning angående omorganisation af fattigvården i riket. Dessa motioner sköt lagutskottet åt sidan och rekommenderade allenast några relativt obetydliga förändringar i den nuvarande fattigvårdslagstiftningen. Dessutom anbefalldes lagutskottet en skärpning och förbättring i öfvervakandet af fattigvården, "*dock utan anlitande af för detta ändamål särskildt tillsatta tjänstemän*". Lagutskottet erkände sålunda behovet af förbättring och kontroll öfver fattigvården, men riktade ett *särskildt* uttalande *mot* möjligen uppträdande önskemål och förslag om en central, inspekterande fattigvårdsmyndighet. I den skrifvelse, som 1905 afläts i frågan, erkände Riksdagen, att för betryggandet af riktigt handhafvande af fattigvården böra fattigvårdsmyndigheterna vara underkastade nödig kontroll, äfvensom att de bestämmelser, som härom gälla, icke visat sig verksamma, men betonade, att någon speciell eller fackmässig inspektion dock icke borde ifrågakomma.

Till detta lagutskottets utlåtande fogade, såsom nämnes i min motion, herrar Lindhagen och Trana en reservation med den erinran, att »det syntes dem tvifvelaktigt, huruvida någon effektiv kontroll öfver fattigvårdens handhafvande stode att vinna annorledes än genom anordnande af särskild inspektion». Dessa reservanter hafva sålunda tagit på kornet det väsentliga i lagutskottets dåvarande utlåtande, nämligen: gärna reformer och förbättringar, men ingen verklig inspektion! Innebär icke detta ett bestämdt uttalande, då vet jag icke, huru ett bestämdt uttalande skulle se ut i sådana frågor som dessa. Och

Ang. vissa
önskemål i
sammanhang
med fattig-
vårds-
slag-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)

detta är det sista ord, som Riksdagen hitintills yttrat i spörsmålet, angående fattigvårdsinspektionen.

Sedan tillsattes år 1907 fattigvårdslagstiftningskommittén, hvilken fått sitt mycket allmänt hållna uppdrag jämte en del mer speciella uppgifter. Nu synes det mig, att vi icke enbart få fästa oss vid *regeringens* ställning till denna kommitté. Vi få här inom Riksdagen taga särskildt i öfvervägande Riksdagens ställning till frågan och till kommitténs uppdrag. Och det synes mig, att Riksdagens uttalande år 1905 är af den beskaffenhet, att det väl behöfde ersättas genom ett nytt uttalande.

Jag måste erkänna, att jag håller för sannolikt, att uppfattningen inom Riksdagen nu, år 1912, ingalunda är alldeles densamma i denna fråga, som den var år 1905. Jag har en särskild anledning till denna förmodan, en anledning, som ligger helt vid sidan af det rent politiska faktum, att Riksdagens sammansättning nu är väsentligen en annan än då. Jag äger en annan och mera djupgående grund för min tro, det Riksdagen ingalunda nu skulle kunna i denna fråga aflåta ett sådant uttalande, som Riksdagen aflät år 1905. Våra fattigvårdsförhållanden och frågorna om den offentliga barnavården i riket ha under de sista fem till sex åren för första gången i detta lands historia varit underkastade djupgående undersökningar. De ha äfven varit föremål för ingående diskussion på kongresser och fattigvårdsmyndigheterna inom hela landet äfvensom af barnavårdsintresserade och barnavårdsmyndigheter inom vårt land. Genom dessa undersökningar och kongresser, hvilka, såsom herrarna veta, organiserats af centralförbundets för socialt arbete fattigvårdskommitté, har vunnits, att våra insikter i dessa frågor äro vida grundligare, än de voro för tio till tolf år sedan. Därför är också vår uppfattning af hithörande problem uti hela landet nu en helt annan, än den tillföre varit.

Den tanken, att, såsom utskottet så välvilligt och så riktigt yttrar sig, fattigvårdsfrågan är en af våra viktigaste sociala frågor, den tanken har trängt igenom i nationens medvetande och blifvit tagen på fulla allvaret först under det sista kvinkvinniet, d. v. s. *sedan* Riksdagens sista gången sade sitt ord i denna fråga.

Det synes mig därför icke blott, att det finnes starka skäl för ett förnyadt uttalande från Riksdagens sida i dessa frågor, utan det synes mig också, att fattar man motionens syfte rätt, så ligger uti motionens kläm intet hinder för, att Riksdagen begagnar det tillfälle, som motionen erbjuder att göra ett sådant förnyadt uttalande.

Skulle det vara fallet, att af motionens kläm med nödvändighet synes framgå, att Riksdagen, genom att bifalla densamma, toge definitiv ställning till de i klämman berörda frågorna, så skall jag gärna vara med om ett ändringsförslag — därest något sådant framställes — som i detta afseende rättar klämmens formulering. Men därest man öfver hufvud taget vill, att Riksdagen inom ramen af ett så oerhördt kompliceradt problem, som fattigvården och barnavården bilda, skall göra ett något så när tydligt uttalande beträffande önskvärdheten af, att utredningarna inriktas mot bestämda mål, förefaller det mig dock vara oundgängligt, att Riksdagen antyder, *hvilka* reformfrågor den *särskildt* intresserar sig för. Och jag har här framhållit

inspektionsfrågan, frågan om skiljandet af barnavården från fattigvården samt målsmansrättsfrågan såsom tre sammanhängande och synnerligen beaktansvärda sådana reformfrågor.

Nu kan det ju slutligen invändas, att utskottet ju har inhämtat, att fattigvårdslagstiftningskommittén har sysselsatt sig med dessa frågor och har för afsikt att framlägga förslag i ämnet. Men kan Riksdagen i en så viktig sak låta sig nöja med en så vag antydan? Framför allt, hvad vet Riksdagen om det intryck, som denna kommitté har tagit af Riksdagens mycket bestämda och afvärande uttalande år 1905? Hvad vet Riksdagen om de inskränknings- och kringskärningar af hela utredningen och det blifvande förslaget, som kommittén, helt rimligt för öfrigt, ansett sig böra underkasta sig med hänsyn till de lagstiftningsmöjligheter på området, som Riksdagen själf en gång utpekade? Det är ju för öfrigt vanligt, att Riksdagen anger riktlinier för det utredningsarbete, som sedan skall ligga till grund för Riksdagens eget lagstiftningsarbete.

Herr talman, jag tillåter mig därför, med yrkande om afslag på utskottets hemställan, att anhålla om bifall till motionen.

Herr Gullberg: De önskemål, som motionären har framburit i sin motion, anser äfven jag för min del vara i allra högsta grad behjärtansvärda. Denna uppfattning har också utskottet gifvit uttryck åt, då det säger, att »de önskemål i afseende härå, hvaråt uttryck gifvits i motionen, synas utskottet vara i hög grad förtjänta af beaktande». Hela utskottets motivering är hållen i en sympatisk och mot motionärens önskemål tillmötesgående ton. Men det är de sista punkterna, som utskottet vidfogat sitt betänkande, som jag ville anmärka emot. Det säges först, att »en dylik åtgärd», nämligen aflåtandet af en skrivelse till Kungl. Maj:t, »skulle ju därjämte innebära, att Riksdagen ansåge frågan böra lösas i en bestämd riktning», och i den därefter följande punkten säger utskottet: »Det synes utskottet likväl knappast vara att antaga, det Riksdagen i en så viktig och omfattande fråga skulle intaga en bestämd ståndpunkt i afseende på vissa detaljer, innan fullständig utredning af frågan i dess helhet föreligger.» Hade icke dessa tvenne uttalanden vidfogats motiveringen, skulle jag hafva kunnat yrka bifall till utskottets förslag, men med anledning af dem är jag nu förhindrad att göra det.

Jag anser nämligen det vara riktigt, att Riksdagen gifver fattigvårdslagstiftningskommittén direktiv i den riktning, motionären har framhållit. Det är väl behöfligt, att en inspekterande och rådgifvande myndighet i afseende å fattigvårdsförhållandena kommer till stånd. Man vinner visserligen icke allt genom en dylik inspekterande myndighet, men att ganska mycket kan vinnas genom en sådan, det visar folkskoleinspektionen, yrkesinspektionen och andra liknande. Vi veta, att på många ställen i landet råda mycket goda fattigvårdsförhållanden. Här finnas kommuner, som äro synnerligen generösa, då det gäller vården af de fattiga. Men det finnes också kommuner, där fattigvårdsförhållandena äro mycket, mycket dåligt tillgodosedda, beroende dels på okunnighet och dels på att man icke följt med i utvecklingen, utan stannat i en viss slentrian. Att söka upphjälpa

*Ang. rissa
önskemål i
sammanhang
med fattig-
vårdslag-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa önskemål i sammanhang med fattigvårdslagsstiftningskommitténs uppdrag. (Forts.) fattigvården, så långt möjligt är, skulle vara inspektionens uppgift och innebörd, och jag kan i likhet med motionären icke annat än anse den behöflig.

En viktig sak är också skiljandet af den offentliga barnavården från fattigvården. Olika principer måste göra sig gällande med hänsyn till dessa tvenne områden. Fattigvården får icke vara för generös; principen i den måste vara att hjälpa med ett visst minimum, så att man ej befordrar lättja och ansvarslöshet, men samma princip kan icke och får icke gälla, när det blir fråga om barnavård, vare sig det gäller fader- och moderlösa eller s. k. oäkta barn — för öfrigt äro alla barn äkta, men vi veta, att det finnes sådana, som man kallar oäkta. Alla sådana barn behöfva vård, och med afseende på dem har man mångenstädes varit alltför njugg i fråga om omkostnaderna. Det kan icke vara riktigt från statslig och samhällelig synpunkt. Af sådana barn kunna blifva mycket nyttiga och duktiga samhällsmedlemmar, som kunna göra goda insatser i stat och samhälle. Därför bör den offentliga barnavården skiljas från fattigvården. Om icke i afseende å barnavården här i landet enskilda personer och stiftelser gripit in, skulle det stå ännu mycket sämre till; vi hafva som bekant ganska många anstalter, där barnavård med stöd af enskildas uppoffringar äger rum. Jag vill blott nämna några sådana exempel, såsom Östad barnhus, stadsmissionens barnhem, Hedbergska barnkolonien och andra sådana. Men jag undrar, om det är en fullt riktig väg, att enskilda genom basarer och upprop skola samla medel och underhåll åt fattiga fader- och moderlösa barn? Männe icke det är en statens och samhällets uppgift att taga hand om de barn, det här gäller, och gifva dem så god uppfostran, så stor yrkesskicklighet som möjligt och således gifva dem möjlighet att blifva goda och dugliga samhällsmedlemmar? Motionärens önskan är således äfven i denna del fullkomligt befogad och bör, synes mig, komma inför fattigvårdslagsstiftningskommittén för dess beaktande vid utarbetandet af förslag till lagstiftning på detta område.

Äfven det tredje önskemålet är af värde och betydelse.

Hade utskottets motivering ända till slutet varit präglad af sympati för dessa önskemål, så kunde fattigvårdslagsstiftningskommittén, äfven om motionärens hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t blifvit afslagen, tagit hänsyn till motiveringen och utarbetat lagförslaget i öfverensstämmelse därmed, men nu med de anmärkta slutorden i motiveringen innebär ett sådant afslag för kommittén intet direktiv, och sålunda kommer den kanske i denna del icke med något förslag, sådant motionären åsyftat. Jag anser därför, att, så som frågan nu föreligger, det för denna kammare är bäst att i anslutning till motionärens förslag föra fram en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte fästa fattigvårdslagsstiftningskommitténs uppmärksamhet vid dessa tre önskemål, och tillåter jag mig, herr talman, på denna grund att yrka afslag på utskottets framställning och bifall till motionen.

Herr Hammarskjöld: Motionären har begärt, att Riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

fästa fattigvårdslagstiftningskommitténs uppmärksamhet på den synnerliga önskvärheten att särskildt taga i öfvervägande tre punkter. Utskottet har svarat: Vi hafva hört efter hos ifrågavarande kommitté och fått till svar, att alla de tre punkter, på hvilka motionären vill att uppmärksamheten *skall fästas*, hafva varit och äro föremål för ingående behandling i kommittén. Det förefaller mig då, som om motionären kunde vara nöjd. Ty det är väl alldeles klart, att det skulle vara fullkomligt öfverflödigt, att Kungl. Maj:t komme till kommittén och sade till densamma: Ni skall ingående behandla dessa tre frågor, när kommittén upplyst om, att den redan *har* behandlat dem.

Motionären vill, att Riksdagen med detta skall visa, att den särskildt intresserar sig för dessa frågor, i afsikt att ytterligare väcka kommitténs uppmärksamhet och intresse. Vi kunna dock läsa hvad som står i motiveringen, »att de önskemål i afseende härå, hvaråt uttryck gifvits i motionen, synas utskottet vara i hög grad förtjänta af beaktande», och om kammaren godkänner detta uttalande i motiveringen, måtte den väl därmed hafva visat, att den verkligen intresserar sig just för de tre punkter, som motionären här framkommit med. Kan det då vara lämpligt att än en gång skrifa och bedja Kungl. Maj:t säga till kommittén, att den skall hafva sin uppmärksamhet fästad på dessa tre saker?

Nu hafva de bägge talarne anmärkt på och uttalat sitt missnöje med de sista orden i utskottets betänkande, däri utskottet opponerar sig emot, att Riksdagen skulle hemställa, att Kungl. Maj:t skulle gifva kommittén direktiv i viss riktning i afseende å vissa detaljer. Motionären framhöll, att Riksdagen gjort detta år 1905, då det förklarades, att man för inspektionen icke borde anlita särskildt tillsatte tjänstemän, utan att denna inspektion skulle gå till på annat vis, och den allra siste talaren sysselsatte sig alldeles särskildt med frågan om nödvändigheten af att gifva ett direktiv. Det är ju då ganska egendomligt, när man ser, att det direktiv, som gafs af 1905 års Riksdag, skulle kasserars af nuvarande Riksdag. De båda talarne och särskildt motionären framhöllo, att åsikterna numera betydligt förändrats och att Riksdagen således icke längre kunde vara med om ett sådant direktiv som det förut gifna. Utskottet kan väl icke gärna få ett mera eklatant bevis för riktigheten af uttalandet om olämpligheten i att Riksdagen gifver en kommitté direktiv, när det direktiv, som Riksdagen nu skulle gifva, går i en rakt motsatt riktning mot det, som Riksdagen gaf 1905. Det förefaller mig, att de bägge siste talarne härmed gifvit utskottet mera rätt, än utskottet någonsin tänkt sig att kunna få.

Jag tror icke det i allmänhet är lämpligt, att Riksdagen slår in på sådana vägar, som tendera till att göra den till en regerande Riksdag. Detta är en småsak i det hela, men jag tror, att man bör akta sig för att taga något steg på denna väg. När en sak en gång öfverlämnats till en kommitté och när denna kommitté upplyser, att just det, hvarom motionären uttalat önsknigar, sysselsätter sig kommittén med och ägnar sin uppmärksamhet åt, kan jag icke annat än finna det ytterst obehöfligt och, jag måste tillägga det, rent af olämpligt, om Riksdagen skulle komma med en ny skriftelse i ämnet.

*Ang. rissa
önskemål i
sammanslag
med fattig
vårdslag-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)*

*Ang. vissa
önskemål i
sammanhang
med fattig-
vårdslag-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)*

Herr talman, jag tror icke jag behöfver yttra mig vidare i denna fråga och vill därför endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Petré, Alfred: Den siste ärade talaren yttrade, att en skrifvelse i motionens syfte är onödig, då fattigvårdslagstiftningskommittén redan ingående behandlat de tre frågor, som i motionen äro upptagna. Häri kan jag för min del icke instämma, då man kan tänka sig, att bland ifrågavarande kommittés ledamöter finnas olika meningar uti dessa frågor, och att det vid sådant förhållande skulle kunna blifva till stöd för de medlemmar af kommittén, som eventuellt äro intresserade för dessa frågors lösning i den riktning motionen afser, om det från Riksdagen utginge en skrifvelse, som framhölle dessa önskemål. Detta torde vara så mycket viktigare, som Riksdagen, när den sist uttalade sig i frågan, år 1905, positivt yttrade sig i en annan riktning. Från denna synpunkt synes det mig vara af vikt, att, om nuvarande Riksdag omfattar de synpunkter för frågans lösning, som af motionären blifvit framhållna, denna Riksdagens mening också kommer till kommitténs kännedom.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till motionen.

Herr Östberg, Johan: Det är ju ett bland de lärde omtvistadt spörsmål, huruvida vi hafva en regerande Riksdag här i landet eller icke, men att vi fått en mycket skrifvande Riksdag, därom torde meningarna kunna alldeles enas. Dessa skrivelser, som Riksdagen så generöst aflåter, göras i de flesta fall för att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behöfligheten af utredningar samt ny lagstiftning i vissa ämnen. Här vill emellertid motionären, att Riksdagen skall skrifva till Kungl. Maj:t i en fråga, som *redan* är föremål för Kungl. Maj:ts omsorg och för utredning genom en kungl. kommitté, samt icke för att gifva denna kommitté något nytt uppdrag, utan för att visa på, huru man, enligt motionärens åsikt, bör lösa vissa frågor.

Det vore enligt min mening alldeles orimligt, om Riksdagen på detta sätt skulle gripa in i en sittande kommittés åtgöranden, om Riksdagen skulle angifva det sätt, hvarpå vissa detaljspörsmål skulle lösas, då Riksdagen omöjligen kan vara kompetent att, innan utredning erhållits, säga, att just på detta sätt skola de lösas och icke på något annat. Nu har motionären ägnat denna fråga en så ingående uppmärksamhet, att han kommit till en viss uppfattning af ämnet, men däraf följer icke, att Riksdagen i dess helhet kan bilda sig ett omdöme om saken. En sådan skrifvelse, som motionären föreslår, är enligt min mening alldeles onödig och blefve i realiteten betydelselös.

Det är mycket svåra frågor motionären här berört, t. ex. frågan om målsmansrätten öfver barn, och det är naturligtvis för mycket begärdt, att Riksdagen i en dylik fråga redan nu, då utredning ej föreligger, skulle kunna hafva någon mening.

Motionären säger visserligen: Det är icke meningen att gifva ett *bestämt* direktiv; jag vill blott säga, att åt dessa frågor bör ägnas all uppmärksamhet. Men detta faller ju af sig själf med det vidsträckta uppdrag kommittén fått på fattigvårdslagstiftningens område, och man behöfver således icke fästa kommitténs uppmärksamhet på dessa saker

ty såsom motionären kunnat inhämta och förvissa sig om, har kommittén redan tagit dessa frågor under behandling, och förslag torde inom kort vara att motse.

Jag kan således icke på något sätt inse, att behöfligheten af Riksdagens skrivelse i detta fall är uppvisad. Det enda skäl, som skulle kunna med något fog anföras, skulle vara det uttalande, som lagutskottet gjorde vid 1905 års riksdag och som skulle gå emot, att särskildt aflönade tjänstemän borde användas för inspektion. Men motionären och äfven Riksdagen själf kunna nog finna, att den nu sittande kommittén icke torde anse sig alltför mycket bunden af detta uttalande, och bara för att pointera, att detta uttalande icke bör tagas alltför skarpt efter orden, behöfver man icke aflåta en särskild skrivelse och förty sätta i gång den apparat, som består i att Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Den senaste ärade talaren gaf till känna, att Riksdagen icke behöfde pointera, att den står på annan ståndpunkt, än den tyckes hafva intagit i skrivelsen år 1905; men det synes mig vara en enkel konsekvens af den utveckling, som ägt rum under tidens lopp, att, om Riksdagen nu intager annan ståndpunkt, än den gjorde år 1905, låta den kommitté, som arbetar med denna fråga, få veta detta. Skall den kommitté, som sysselsätter sig med dessa frågor, icke hafva annat direkt uttalande från Riksdagen att hålla sig till än det, som gifvits genom 1905 års skrivelse, i hvilken förklaras, att det icke bör tillsättas särskilda tjänstemän för ifrågavarande inspektions handhafvande, så förefaller det mig ganska svårt för denna kommittés medlemmar att kunna med full frihet beakta den utveckling, som ägt rum. Om Riksdagen nu år 1912 gifver till känna, att den intager en annan ståndpunkt, än den förut gjort, och ber att kommittén med beaktande däraf måtte fortsätta sitt arbete på detta område, så förefaller det mig, att kommittén i så fall kunde arbeta med mycket friare händer, och att det resultat, hvartill den komme, då blefve ett trognare uttryck för den uppfattning, som i allmänhet inom fattigvårdskretsar nuförtiden gör sig gällande rörande dessa frågor. Därmed — nämligen om vi fatta ett sådant beslut — menar jag, att Riksdagen icke alls blir mera än förr vare sig regerande eller skrivande Riksdag; ty precis samma förfarande, som nu föreslås, gjorde Riksdagen sig skyldig till år 1905 med den skillnaden endast, att skrivelsen eller regerandet, hvad man nu vill kalla det, går i annan riktning.

För att bereda den kommitté, som nu arbetar på detta viktiga område, möjlighet att kunna med full frihet taga hänsyn till den utveckling i uppfattningen af fattigvårdsfrågan, som på senaste tid gjort sig gällande, ber jag således att få yrka bifall till herr Steffens förslag.

Herr Hammarskjöld: I anledning af den siste talarens yttrande ber jag få lämna den upplysningen, att vi från kommittén fått

*Ang. vissa
önskemål i
sammenhang
med fattig-
vårdslag-
s i s t n i n g s -
k o m m i t t é n s
u p p r a g .
(Forts.)*

*Ang. vissa
önskemål i
sammenhang
med fattig-
vårdslags-
stiftnings-
kommitténs
uppdrag.
(Forts.)*

veta, att den icke känner sig bunden af 1905 års skrivelse i afseende därpå, att det icke skulle få finnas särskildt aflönade fattigvårdsinspektörer, utan att kommittén i den vägen följt med tidens utveckling och handlar oberoende af denna föreskriftt.

Herr Steffen: De yttranden, som här fällts af ett par talare, om en regerande Riksdag och om den fara, som skulle ligga uti en utveckling i den riktningen, kan jag icke rätt förstå; ty jag kan icke, lika litet som herr Klefbeck, fatta, att Riksdagen begär mera år 1912, då den gifver ett rätt allmänt och sorgfälligt afvägdt direktiv för en kommittéutredning, än den gjorde år 1905, då den gaf ett skarpt begränsande direktiv. Och det synes mig då, att det är en alltför stor, kanske icke fullt tillräddlig blygsamhet å Riksdagens sida, då den utan vidare finner sig i, att ifrågavarande kommitté lämnar utan afseende Riksdagens sista ord i denna betydelsefulla fråga. Jag tror, att det mera öfverensstämmer med Riksdagens värdighet, att, då den är enig med kommittén om att det år 1905 gjorda uttalandet icke står sig år 1912, Riksdagen tager upp frågan igen och förnyar sitt uttalande i öfverensstämmelse med sin nuvarande uppfattning. Farhågan, att det blir för många riksdagsskrifvelser, synes mig väga fjäderlätt i jämförelse med de reals samhällsintressen, hvarom här är fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Steffen begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—83;

Nej—30.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 24 och 27 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 3, i anledning af en af herr Clason väckt motion, nr 84, om ävägabringande af utredning i fråga om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.

Till utskottet hade öfverlämnats en inom Första kammaren väckt motion nr 84, däri herr Clason hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på hvad sätt och i hvilken utsträckning stenografi borde införas såsom läroämne vid landets undervisningsanstalter.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angifna grunder hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte föranleda någon Första kammarens åtgärd.

Herr Clason: Det vore ju ganska naturligt, om jag i ett ämne, för hvilket helt säkert det allra största flertalet af kammarens ledamöter måste stå ganska främmande, icke skulle kunna påräkna synnerligt intresse i kammaren, liksom jag icke heller fått något stöd i utskottet. Om jag i alla fall ber att få yttra några ord, beror det därpå, att, huru ensam jag än står i denna fråga, jag dock på min sida har ett kraftigt stöd, som jag tror utskottet alldeles saknar, nämligen *personlig erfarenhet* i saken. Det ger mig förvisso en fördel framför utskottet, som jag dock icke alls vill taga till godo med någon förhåfvelse; jag skulle tvärtom hellre önska, att utskottet hade samma personliga erfarenhet som jag; ty hade utskottet det, är jag fullkomligt öfvertygad, att utskottet skulle stå på samma sida som jag.

Innan jag går in på utskottets motivering, skall jag be att få yttra något om den formella behandlingen af ämnet. Det föreligger en alldeles liknande motion i Andra kammaren. Tager jag icke miste, har det varit vanligt, att under sådana förhållanden de tillfälliga utskott, till hvilka sådana motioner hänvisats, hafva samarbetat. Jag undrar, huruvida det icke skulle hafva varit till gagn, om utskottet äfven denna gång medgifvit ett sådant samarbete; ty om jag icke är oriktigt underrättad, skulle det ur den synpunkten varit fördelaktigt, att i Andra kammarens tillfälliga utskott lär finnas — hvad vi icke visste, när vi väckte motionerna — en person, som också har personlig erfarenhet af saken, och jag föreställer mig, att det skulle hafva varit till gagn för utskottets arbete.

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.
(Forts.)

När jag så öfvergår till hvad utskottet yttrat, skall jag icke så mycket uppehålla mig vid hvad utskottet anfört mot »stenografiens införande såsom läroämne vid *alla* våra offentliga undervisningsanstalter» eller mot hvad utskottet kallar min fordran, att »*alla* lärjungar vid våra undervisningsanstalter» skulle lära ämnet, ty när jag i klämman yrkat på utredning om på hvad sätt och i hvilken utsträckning stenografi bör införas såsom läroämne vid landets undervisningsanstalter, är det tydligt, att jag med dessa ord »*i hvilken utsträckning*» afser, att det skulle pröfvas, vid hvilka af dessa läroanstalter ämnet skulle införas såsom läroämne, och det är själfklart, att jag icke kunnat tänka mig sådant införande vid *alla* på en gång — det är otänkbart med de nuvarande lärarekrafterna. Praktiskt taget skulle man endast kunna börja med någon eller några, och början skulle naturligtvis gå ganska långsamt.

När utskottet emellertid på tal om stenografi i folkskolorna säger, att en effektiv undervisning i stenografi där endast i särskilda undantagsfall kunde tänkas, skulle jag vilja invända, att den saken dock icke är så gifven, ty den erfarenhet vi hafva i den vägen är, att det lyckats i de fall, där det försökts. I min motion har anförts ett uttalande i den riktningen, och jag skall be att här få anföra ett annat, som är afgifvet af en öfverlärare vid en folkskola; det är öfverläraren Bergsten i Finspong. Uttalandet är afgifvet i februari 1912 och är af följande lydelse:

»För min del anser jag det synnerligen lyckligt, att en motion väckts i Riksdagen om stenografiens införande i skolorna. Väl är det sant, att våra skolor, högre som lägre, redan äro betungade af »ämnen» och att det därför kan synas betänkligt föreslå ökning af dessa. Men med det nu föreslagna är förhållandet icke alldeles lika som beträffande öfriga skolämnen. Visserligen skulle det fordras några timmar för inlärande af stenografiens teoretiska grundlag, men sedan skulle den vunna färdigheten i stenografiens användande bespara lärjungens tid, så att han skördade en vinst af det nya ämnet och i många fall kunde med mindre tid och arbete utföra flera skriftliga arbeten. Detta, att *vunnen färdighet i stenografi skulle vara till stor nytta* äfven för skolungdomen, är så påtagligt, att ingen lär vilja bestrida det.

Frågan blir då den, om den stenografiska konsten verkligen kan läras och öfvas på det lägre skolstadiet, så att någon praktisk användning af konsten också kunde förekomma under skoltiden. Erfarenheten har gifvit många bevis på att så är förhållandet. Undertecknad har själf genomgått många kurser med 11-, 12-, 13-åriga folkskolebarn och därvid iakttagit, att barn lära sig denna konst mycket lättare än äldre personer och finna däruti ett särskildt intresse. Undervisningen i stenografi kunde helt naturligt förbindas med undervisningen i vanlig skrift, och utan nämnvärd tidsuppföring skulle de unga under loppet af ett läsår kunna blifva fullt hemmastadda med den nya skriften. Jag förutsätter då, att de undervisas af en lärare, som är intresserad för saken.

På tal om stenografien bör ej förbises, att den såsom en skrifkonst har mycket gemensamt med den vanliga skriften. Den är likt denna senare ett medel till upptecknande af egna tankar eller andras

ord. Det står således i språkets tjänst, d. v. s. har icke sitt ändamål i sig själf, utan är ett medel för utförande af ett visst arbete. På grund af sin större korthet kan den hjälpa sin kännare att bespara tid och kraft, d. v. s. sätta honom i stånd att på en viss tid utföra mycket mer arbete än med den vanliga skriften.

Männe inte den närvarande tiden med öfvertygande skäl bjuder oss att gifva de unga ett sådant medel i händerna? Vi tro det, och alla stenografiens vänner, som hafva erfarenhet af konstens stora nytta, äro tvifvelsutan öfvertygade därom, att det vore ett stort framsteg i vår skolundervisning, om stenografien blefve införd som läroämne i skolorna.»

Jag har äfven ett annat uttalande af en lärare i folkskola, som säger ungefär detsamma.

För att vara berättigadt att säga, att dessa fall äro endast undantagsfall, borde utskottet kunna anföra en lång rad andra försök, där man misslyckats, men tills detta skett, måste man säga, att erfarenheten snarare visar, att saken är utförbar och gagnelig, än att den icke är det.

Emellertid kan jag ju lämna den saken, ty jag har icke afsett att börja med folkskolorna. Men när utskottet så går till öfriga skolor, erkänner utskottet, att stenografien där har större fog för sig, men ändå vill utskottet icke ens i någon mån tillstyrka motionen, och det på den grund, att utskottet anser, att »den undervisning i stenografi, som redan nu står den kunskapsökande till buds, är åtminstone för närvarande tillräcklig och att något behof här utöfver ej gjort sig gällande». Jag måste säga, att det yttrandet af utskottet verkligen förvånar mig. Det skulle förutsätta, att utskottet skulle sitta inne med kännedom om i huru stor utsträckning tillfälle till undervisning i stenografi vid skolorna för närvarande erbjudes, och huruvida tillgången motsvarar efterfrågan. Men jag tviflar på, att utskottet har kännedom om den saken. Om jag skulle fråga utskottet t. ex. om en sådan sak, i hvilka af Sveriges städer eller vid hvilka af Sveriges större läroverk sådant tillfälle erbjudes, är jag öfvertygad, att utskottet icke skulle kunna gifva svar därpå, och ännu mindre tror jag, att utskottet har någon föreställning om den önskan, som finnes att få undervisning i detta läroämne. Ty den omständighet, som utskottet pekar på, att icke af allmänna korporationer, fackkongresser, lärarmöten och dylikt sådan önskan uttalats, beror gifvetvis därpå, att den stora majoriteten vid dessa korporationer icke haft någon erfarenhet om saken och att man naturligtvis därför icke heller ropar på något, hvarom man ingen erfarenhet har. Men går jag till enskilda personer, är det fullkomligt säkert, att det icke blott ropas på att få stenografikunnigt folk till biträden, hvarom man ständigt ser annonser i tidningarna, utan det är ännu vanligare, att folk klagar öfver att de ickeingo lära sig den saken i ungdomen, i skolorna, och ofta göra de det med tillägget, att det hade varit nyttigare än mycket annat, som de fingo lära.

Jag kommer då äfven till *den särställning*, som stenografien intager gentemot andra läroämnena. Man har i allmänhet den föreställningen, att stenografi är en mycket krånglig konst, att det är en

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.
(Forts.)

Om in-
förande af
stenografi
såsom läro-
ämne vid
Sveriges
under-
visnings-
anstalter.
(Forts.)

skrift, som består af invecklade hieroglyfer; men det är icke så. Man skulle få en riktigare föreställning, om man öfver hufvud taget tänkte sig stenografien såsom en vanlig skrift, blott åtskilliga gånger kortare. Stenografien skulle kunna sägas stå i samma förhållande till den vanliga skriften som våra vanliga arabiska siffror till de romerska; ingen som lärt sig arabiska siffror använder vidare romerska siffror. Om jag skall med vanlig skrift skriva ett litet a, använder jag 4 å 5 olika streck — jag räknar då upp- och nedsträck hvar för sig. Hvarför skall jag använda 4 streck, då jag fullkomligt lika tydligt kan skriva med ett streck? Det är stenografiens princip. Jag kan på detta sätt fullkomligt lika tydligt som med annan skrift utföra mitt skrivarbete — i viss mån beror dock detta på systemet — men jag kan alltid göra det många gånger kortare. Jag kan spara in vid allt hvad jag skrifer, låt mig säga, $\frac{3}{4}$ delar af tiden. Det är denna tidsvinst, som stenografien gifver vid allt skrivarbete, som gifver den en särställning bland läroämnena och gör, att *den underlättar inlärandet af öfriga ämnen*, ty vid alla dessa behöfver man använda sig af skrift. De andra läroämnena på skolprogrammet trängas med hvarandra och tränga stundom undan hvarandra; stenografien, sedan man lärt sig den — och det går ganska ledigt — gör utrymmet större för de andra ämnena. Och sedan följer den på samma sätt med under hela lifvet. Sedan jag lärt mig den i skolan, har jag *dagligen* nytta däraf. Om många andra ämnen, som man får lära sig, kan man efter få år knappast säga, att man har någon *direkt* nytta af dem; men så är icke förhållandet med stenografien. Kammaren torde förstå, att den, som har denna *personliga erfarenhet*, alltsedan han lärde sig stenografi i ungdomen, måste betrakta det såsom sin skyldighet att söka verka för att äfven andra komma i åtnjutande af samma fördelar.

Jag skall därför tillåta mig framställa ett yrkande, men icke på direkt bifall, utan på återremiss, dels därför att utskottet må blifva i tillfälle att taga kännedom om den utredning, som kan presteras af Andra kammarens tillfälliga utskott, och dels därför att utskottet måhända skulle kunna få föra fram frågan med den begränsning i yrkandet, som det vill synas mig, att man då kunde göra i detta fall.

Herr Hammarskjöld: I *en* punkt skulle jag kunna gifva den sista talaren obetingadt rätt, och det är däruti, att utskottet saknar personlig erfarenhet och kunskap i stenografi. Jag tror icke, att det finnes någon i utskottet, som har någon närmare erfarenhet i denna sak, och det kan ju vara en brist, men om en sådan kännedom skulle vara nödvändig för att bedöma denna fråga, vill jag lämna osagdt.

Talaren framhöll, att han aldrig har yrkat på att stenografi skulle införas i alla läroverk och folkskolor. Det kan ju hända, att han icke gjort det bestämdt i klämman, men nog framgår det af motive- ringen, som om det har varit hans önskan, och det framgår äfven af det yttrande han nu haft. Men om vi särskildt tänka på folkskolorna — huru stor procent af dem, som gå igenom folkskolan och där lära grunderna för stenografi, kan man väl tro sedermera komma att begagna sig af den? Ty det är ju ett faktum, och det kan icke

resoneras bort, att om man icke flitigt öfvar sig i stenografi, har man icke något gagn däraf. Man glömmer bort den. Jag vågar påstå, att det kanske icke är mera än en procent af alla folkskolebarn, som sedermera skulle hafva någon nytta af den. Jag erkänner villigt, att i läroanstalter på det högre stadiet, såsom utskottet också sagt, finnas större möjligheter för att stenografien skall komma till nytta. Men det förnämsta skälet, som utskottet har stödt sig på, det är, att man brukar icke skrifva till Kungl. Maj:t och föreslå någonting, om icke en mera allmänt utbredd önskan ligger till grund för framställningen. Jag hyser den största aktning för motionären, men jag kan ändå icke gå så långt, att jag tycker han kan pretendera, att kamraren bara på hans initiativ, när icke från något håll en allmän önskan uttalats, skulle skrifva till Kungl. Maj:t med begäran om vidtagande af en sådan åtgärd.

Man skall aldrig säga, att någonting är omöjligt, och det är visserligen tänkbart, att den dagen kan komma, när stenografi införes ganska allmänt såsom läroämne vid de högre och de lägre läroverken. Jag anser icke det otänkbart, men jag påstår bestämdt, att ännu är tiden icke inne. Frågan är för tidigt väckt, och jag tillåter mig därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Grefve Mörner: Jag tror, att man bör vara motionären tacksam för att han väckt detta ämne på tal. Nu förekommer i skolundervisningen en hel del ämnen, som man sedan nästan icke alls har tillfälle att draga någon nytta af, men de, som under skoltiden fått lära stenografi, kunna framdeles ofta få användning därför.

Jag föreställer mig, att utskottet har alldeles för mycket sett på en viss skolform, folkskolan. Det torde icke hafva varit motionärens mening att tvinga in stenografi i alla statens undervisningsanstalter, utan han torde vara nöjd, om man kommer därhän, att stenografi upptages såsom fakultativt läroämne på elementarläroverkens, seminariernas och likställda undervisningsanstalters program. Att sådan undervisning meddelas på statens bekostnad eller med understöd af statsmedel torde vara fullkomligt lika väl ett statsändamål som undervisning i musik, teckning och åtskilligt annat. Jag tror på grund af de skäl, som motionären anført, att ärendet är förtjänt af en noggrannare utredning, än det fått af utskottet, och jag tillåter mig därför instämma i yrkandet på återremiss.

Herr Holmquist: Jag känner mig särskildt uppkallad i denna fråga, då motionären i sitt försvarstal för motionen nämnde, att han var tämligen ensam om sin erfarenhet rörande betydelsen af stenografien. Då jag sedan min ungdom är i samma ställning som han, ber jag för min del att i alla afseenden få ansluta mig till hans uppfattning och hans tanke om stenografien och dess betydelse såsom läroämne och den ställning en stenograf i åtskilliga afseenden äger framför andra, som icke äga denna kunskap.

Läser man igenom den afgifna motionen får man — åtminstone var det fallet med mig — den uppfattningen, att motionären kanske går för vidt. Jag tror, att man knappt kan ifrågasätta understöd från

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.
(Forts.)

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.
(Forts.)

statens sida eller att i någon form staten skulle ingripa för att få detta ämne allmänt infördt vid högre och lägre skolor och läroanstalter; men då jag läser motionens kläm, förefaller det mig, som om motionären gjort betydande eftergifter. Det heter där endast, att motionären ifrågasätter en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, på hvad sätt och i hvilken utsträckning stenografi bör införas såsom läroämne vid landets undervisningsanstalter. Jag tror för min del, att de läroanstalter, där särskildt stenografi skall visa sig välgörande, äro i första hand universiteten. Det är ju alldeles gifvet, att i vår tid med dess många kongresser af alla möjliga slag det skall vara af betydligt värde att äga en sådan konst, att man kan på ett lätt och lämpligt sätt skriftligen affatta diskussioner, och det äger man i stenografien. Jag tror således, att det just nu är tid att påpeka detta förhållande för Kungl. Maj:t för vidtagande af lämpliga åtgärder.

Man har sagt, att någon allmänare uppfattning om nödvändigheten af ett sådant steg icke skulle föreligga. Men stenografien är icke någonting nytt. Det har sagts mig, att för ungefär 50 år sedan gjordes en med den förevarande likartad framställning hos ridderskapet och adeln, och man har i tidningspressen sett, att ett af de yngre stenografisystemen i dagarna firat sitt 25-års jubileum. Jag tror därför, att det kan vara tid på att från Riksdagens sida något göres.

Jag tillåter mig därför för min del hemställa om bifall till motionärens yrkande på återremiss. Jag kan icke se, att icke frågan skulle vinna på en allsidig utredning, möjligen genom tillkallande af sakkunniga personer. Jag ansluter mig således till yrkandet om återremiss.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, som återtagit ledningen af förhandlingarna, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 33.

Om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.
(Forts.)

Herr talmannen yttrade, att med anledning af den brådskande beskaffenheten af det ärende, som innefattades i konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, ansetts nödigt att kalla kammaren till sammanträde under morgondagen kl. 11 f. m.

Upplästes följande af herr statsrådet och chefen för civildepartementet till herr talmannen på Kungl. Maj:ts befallning öfversända nådiga skrifvelse:

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, tillbjuda Eder, gode herrar och svenske män, ledamöter af Riksdagens Första kammare, Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig!

Med djup tacksamhet för Försynens nåd gifva Vi Eder härigenom till känna, att Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan denna dag klockan 5,30 f. m. lyckligen blifvit förlöst med en prins, som kommer att i det heliga dopet undfå namnen *Bertil* Gustaf Oscar Carl Eugène och bära titel hertig af Halland.

Förvissade, att I med Oss och Vårt Kungl. Hus delen glädjen öfver denna lyckliga tilldragelse, förblifva Vi Eder med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågna. Stockholms slott den 28 februari 1912.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Herr vice talmannen erhöi på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren i anledning af det nådiga meddelandet behagade uppdraga åt kammarens talman att till Deras Majestäter Konungen och Drottningen, Hennes Majestät Änkedrottningen samt de höga föräldrarne framföra kammarens vörnadsfulla lyckönskningar med anledning af den för konungahuset och fäderneslandet så glädjande tilldragelsen.

Härtill lämnade kammaren sitt enhälliga bifall.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande nr 4, i anledning af en af herr Clason väckt motion, nr 85, angående utredning i fråga om åstadkommande af ökad skyndsamhet i publicerandet af Första kammarens protokoll.

Om ökad skyndsamhet i publicerandet af Första kammarens protokoll.

*Om ökad
skyndsamhet
i publiceran-
det af Första
kammarens
protokoll.
(Forts.)*

I en inom Första kammaren väckt, till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 85, hade herr *Clason* hemställt, att Första kammaren ville besluta att anordna en utredning om åstadkommande på i motionen angifna grunder af ökad skyndsamhet i publicerandet af kammarens protokoll.

Utskottet hade i förevarande utlåtande hemställt, att Första kammaren ville besluta att åt herrar riksgäldsfullmäktige uppdraga att på sätt, de funne lämpligt, låta verkställa utredning, i hvad mån ökad skyndsamhet i publicerandet af kammarens protokoll måtte kunna ernås, samt för kammaren framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Herr Cavalli: Det uppdrag, som utskottet här ifrågasatt att öfverlämna till fullmäktige i riksgäldskontoret, faller inom ett område, som endast delvis, och till mycket ringa del, hittills tillhört fullmäktige. Fullmäktige hafva nämligen endast träffat aftal om tryckning af Riksdagens kamrars protokoll med bihang, under det att utredning om alla de öfriga omständigheterna, som på denna fråga inverka, gifvetvis icke fallit inom riksgäldsfullmäktiges nuvarande verksamhetsområde. Jag fäster i detta afseende uppmärksamheten på följande uttalande af utskottet: »En omständighet, som torde kunna kraftigt bidra till uppnåendet af det önskade syftet, vill utskottet emellertid i likhet med motionären särskildt framhålla, nämligen skyndsammare justering af anförandena från kammarledamöternas sida. Utskottet har sig bekant, att dröjsmål härutinnan ofta är en anledning till fördröjande af protokollens tryckning.» Det är således klart, att en ändring i den rikning, som utskottet ifrågasatt, måste föranleda vissa reglementariska eller dylika bestämmelser för kammarens ledamöter, lika visst som ett genomförande af motionärens program lär förutsätta vissa ändrade bestämmelser i fråga om aflämnande af de stenografiska referaten.

Med hvad jag nu sagt har jag för ingen del velat motsätta mig, att uppdraget i fråga lämnas fullmäktige i riksgäldskontoret. Jag förmodar, att mina kolleger liksom jag skola med nöje göra hvad de kunna för att vinna det mål, som åsyftas.

En fråga, som emellertid här kan vara af vikt, är, huru vidlyftig utredningen bör göras, och huru vidt den bör gå. Skall man endast se till, hvad efter vunna erfarenheter från vår Riksdag bör göras, eller skall man gå till utlandet och se efter, hur där förfares? Som herrarne veta, får man i ett land dagen efter förhandlingarna i riksförsamlingen läsa ledamöternas anföranden in extenso i officiella tidningen. Men detta lär ej vara möjligt på annat sätt, än att ledamöterna få afstå från all justering af sina anföranden. Det är sålunda klart, att man, i den mån publiceringen påskyndas, minskar den enskilde ledamotens rätt, om jag så får säga, att förfoga öfver sitt yttrande.

Jag skulle emellertid vilja uttala den mening, att det nog vore lämpligt, att det beslut, som i denna fråga fattas, kommer att gälla Riksdagens båda kamrar. Här är en motion, som remitterats till tillfälligt utskott och sålunda förutsätter endast Första kammarens beslut;

men jag förmodar, att åtgärder kunna vidtagas för att ärendet äfven kommer under pröfning af Andra kammaren, ty för att fullmäktige skola kunna åstadkomma något, och något, som kan lända till åsyftad påföljd, måste detta vara uniformt för båda kamrarne.

Jag har intet yrkande.

*Om ökad
skyndsamhet
i publiceran-
det af Första
kammarens
protokol.*

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 24 och 27 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 5, i anledning af en af herr Clason väckt motion, nr 86, om vidtagande af åtgärder för åstadkommande af större sparsamhet i fråga om statens tryckningskostnader.

*Ang. större
sparsamhet
i fråga om
statens tryck-
ningskost-
nader.*

Till behandling af Första kammarens första tillfälliga utskott hade öfverlämnats en inom Första kammaren väckt motion, nr 86, däri herr Clason hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utreda, huruvida icke genom anordnande af en statens tryckeriexpedition i enlighet med i motionen antydda grunder eller eventuellt annorledes åtgärder borde vidtagas för åstadkommande af större sparsamhet i fråga om statens tryckningskostnader.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte föranleda någon Första kammarens åtgärd.

Herr Clason: Jag ber om ursäkt, att jag än en gång upptager kammarens tid, men då utskottet skickat in tre motioner af mig på samma dag, må det vara förlåtet.

Den fråga, som där gäller, nämligen statens tryckningskostnader, har, tror jag, i själfva verket en större räckvidd, än jag tänker, att åtskilliga af kammarens ledamöter föreställa sig. Jag skulle hafva velat framlägga bevis därför redan i motionen, men jag befann mig, då den skrefs, i hemorten, och jag saknade således tillgång till det erforderliga materialet. Jag skall emellertid be att här få lämna några kompletterande siffror. Ämbetsverks och myndigheters tryckningskostnader utgjorde år 1910 något öfver 496,000 kronor, d. v. s. inemot en half miljon; år 1885 voro dessa kostnader 147,000 kronor. Kammarne behagade således finna, hvilken ytterligt stark stegring dessa kostnader varit underkastade sedan år 1885. En särskild post, svensk författningssamling, sprang under nämnda tidsperiod upp från vid pass 40,000 kronor till omkring 80,000 kronor, d. v. s. dubbla summan. Riksdagens tryckningskostnader, däri då inbegripna kostnaderna för dels själfva riksdagstrycket, dels väl också de kommittébetänkanden, som öfverlämnas till riksgäldskontoret, uppgingo år 1910 till en summa af något öfver 363,000 kronor, under det att motsvarande kostnader

*Ang. större
sparsamhet
i fråga om
statens tryck-
ningskost-
nader.*

(Forts.)

endast tio år tidigare voro 167,000 kronor, således icke hälften. Ensamt på båda dessa poster betalade staten således år 1910 i tryckningskostnader omkring 860,000 kronor. Emellertid finns det ännu en mycket betydande post, som också bör räknas hit, och det är kostnaderna för kommittéernas tryck. Går man till uppgifterna därom, finner man af den senast afgifna revisionsberättelsen, att utgifterna för kommittéer under år 1910 uppgingo till öfver 1,067,000 kronor. Nu är det så, att i denna summa ingå icke blott tryckningskostnader, utan äfven arfvoden och sådant, men det ligger i sakens natur, att en mycket stor del af sistnämnda belopp är tryckningskostnader. Läger jag då därtill de ofvan uppgifna summorna, gör jag mig säkerligen ej skyldig till någon öfverdrift, om jag säger, att statens tryckningskostnader årligen gå upp till betydligt öfver en miljon kronor, kanske till bortåt 1 1/2 miljon kronor.

Det är således dessa siffror det gäller, och det förefaller mig då verkligen önskvärdt, att så effektiva åtgärder som möjligt vidtagas för besparing. Nu har också utskottet ställt sig ense med mig i fråga om önskvärdheten häraf, men i allt fall icke tillstyrkt bifall till min motion. Detta, såvidt jag kunnat finna, på två grunder. Hvad Riksdagens tryckningskostnader angår, säger utskottet, att en utredning därom gjordes år 1910, och enligt föreståndaren för Riksdagens tryckeri expedition har denna utredning ledt till en väsentlig besparing under år 1911. Den andra grunden för utskottets afvisande hållning är den, att, hvad statens tryckningskostnader i öfrigt angår, besparingsfrågan på annat sätt bragts å bane, nämligen genom en särskild utredning angående förslagsanslagen till skrifmaterialier och expenser m. m., och att beträffande denna utredning statsrådet och chefen för finansdepartementet förklarar, att från densamma åtskilliga förslag föreligga, som skola tagas under närmare öfvervägande.

Hvad nu den senare frågan angår måste jag erkänna, att, då jag skref min motion, jag af förutnämnda anledning icke observerat denna utredning. Annars skulle jag naturligtvis hafva tagit fasta på den i motionen. Jag hade kunnat göra det så mycket hellre, som jag till min tillfredsställelse finner, att i nämnda utredning, som verkstälts af statskommissarien Södermark, bland annat framställdes ett förslag, som går alldeles i samma riktning som det jag närmast pekat på. Han har nämligen ifrågasatt anställande för statens räkning af en fackman, som skulle biträda med granskning af tryckeriräkningar och eventuellt med uppgörande af aftal rörande tryckning af allehanda saker, möjligen också med fördelningen på olika tryckerier.

Jag vill då emellertid påpeka, att för den fackman, som jag tänkt mig anställd, jag afsett *ett vidsträcktare uppdrag*. Jag har tänkt, att han äfven skulle hafva ett visst rådgifvareskap vid planläggningen af tryckeriarbeten i olika detaljer, såsom beträffande val af stilsort, papper o. s. v., sätt för uppställande af tabeller och dylikt, arbetets fördelning på olika tider af året, i den mån detta är möjligt, så att ej öfvertidsarbete äger rum i onödan m. m. Äfven sådant kan spela en synnerligt stor rol. Det kan exempelvis inverka på dessa dryga, ständigt återkommande s. k. korrigeringskostnader. Det har uppgifvits för mig, att i fråga om riksdagstrycket förhållandet lär vara det, att den stil-

sort, som användes i bihangstrycket, är på samma gång dyrare och mindre dryg än den, som användes i protokollstrycket, hvilket naturligtvis alldeles gifvet leder till en, såvidt jag förstår, onödigt ökad utgift.

I Riksdagens revisorers senast utdelade berättelse finnas några uttalanden om ett postortlexikon, som jag i detta sammanhang vill peka på. När det planlades, var ifrågasatt, att det skulle kosta minst 17,000 kronor, som det hette. Men det kostade i själfva verket 77,000 kronor, hvaraf 20,000 kronor uteslutande berodde på, att man i tekniskt afseende valde en dyrare tabelluppställning än en annan, som dock enligt revisorernas uppfattning skulle varit fullt tillfredsställande. Hur många misstag i fråga om uppställning o. s. v. tro icke herrarne göras ganska ofta af de icke tryckerisakkunniga personer, som rätt ofta från kommittéer och andra håll lämna ut arbete till tryckerierna?

Beträffande de *grenar* af statstrycket, som den ifrågasatte fackmannen enligt statskommissarien Södermarks utredning skulle taga hand om, finner jag också till min tillfredsställelse, att hr Södermark varit inne på ungefär samma tanke som jag, i det han icke blott ansett, att denne man skulle hafva om hand statsdepartementens tryck och myndigheternas tryck samt eventuellt äfven kommittéernas tryck, utan äfven något tänkt på riksdagstrycket. Han har nämligen framhållit, att uppdraget skulle vinna en större omfattning och få mycket större betydelse "*under den förutsättning*", såsom han säger, att denne fackmans biträde äfven toges i anspråk för riksdagstrycket.

Särskildt med anledning af det sistnämnda uttalandet vill det förefalla mig, som om utskottet nog kunnat gå något längre, än det gjort, när det nu i fråga om riksdagstrycket stannat vid den förklaring, att vissa förbättringar vidtagits. När från sakkunnigt håll från statsverkets sida sagts, att det vore synnerligen förmånligt, om en dylik fackman anställdes, och att hans uppdrag skulle få en mycket mer omfattande betydelse, under förutsättning att äfven riksdagstrycket komme under honom, och när nu denna fråga bragts å bane i en motion, synes det mig, som om utskottet verkligen kunde haft skäl att något närmare gå in på den tanken. Jag menar, att utskottet kunde sagt ifrån, att utskottet hvad riksdagstrycket beträffade ställde sig sympatiskt mot att lösa frågan på det sättet, om utredningen visade att det vore lämpligt. Nu har utskottet hvad riksdagstrycket angår stannat vid att säga, att någonting redan är gjordt, men underlåtit säga att det vore önskligt att göra någonting mera. Men när, som vi hört, det här gäller en utgift på $1\frac{1}{2}$ miljon kronor om året, synes det mig, som man gärna kunnat och kunde gå ett steg längre, ty det är ju klart, att ett sådant uttalande från Riksdagens sida, att Riksdagen ville stödja den framkastade tanken på ett sådant samarbete med afseende på statens tryck och riksdagstrycket — om en utredning skulle visa dess lämplighet — skulle vara för saken nyttigt. Det skulle dessutom äfven vara af intresse för en lycklig lösning af den fråga, som vi behandlat i föregående betänkande, nämligen frågan om en snabbare publicering af riksdagstrycket. Jag skall under sådana förhållanden, för att ett sådant uttalande från Riksdagens sida skall komma till stånd, be att få yrka bifall till min motion.

Ang. större
sparsamhet
i fråga om
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)

*Ang. större
sparsamhet
i fråga om
statens tryck-
ningskost-
nader.*
(Forts.)

Herr Lantto: Då jag något sysslat med de saker, som här är fråga om, skall jag be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk något litet.

Utskottet säger sig vara fullt öfverens med motionären därtutinnan, att effektiva åtgärder böra vidtagas för att nedbringa tryckningskostnaderna. Jag är emellertid ytterst tveksam, huruvida den af motionären föreslagna expeditionen skulle vara den enda effektiva åtgärden. Jag är tveksam därför, att, om expeditionen skulle omhänderhafva alla trycksakers utlämnande och genomseende samt biträda med ordnandet af det hela, såsom här är sagdt, det naturligtvis knappast skulle räcka med, att den bestode af en eller två personer, då, efter hvad som upplysts, statstrycket går till så afsevärda summor för endast departements- och kommittétryck m. m. Vi hafva naturligtvis ännu mer statstryck för åtskilliga andra ämbetsverk, för postverket, tullverket, telegrafverket, järnvägarne o. s. v. hela skalan utefter, och det är ju fråga om, hvilken omfattning denna expedition skulle få. Jag fruktar att af densamma skulle svälla ut ett litet ämbetsverk med sina fackkunniga, med sina amanuenser o. s. v. i den stilen, så att man finge ytterligare ett påbröd på de redan dryga tryckningskostnaderna, då till dessa skulle komma också kostnaderna för denna expedition eller detta ämbetsverk.

Vidare ligger det ju ganska nära till hands att antaga, att de större boktryckerierna, som äro i stånd att utföra de mycket kräfvande, stora arbeten, som staten har, helt enkelt komme att på förhand bestämma prisen sins emellan på trycksaker, och att dessa pris därför möjligen komme att ställa sig ogynnsammare för staten, än de för närvarande äro, då det ju råder någon konkurrens i afseende å dessa.

Motionären har sålunda, enligt hvad jag kan finna af hans nyss hållna anförande, styrkt mig i den uppfattning jag hade förut, att den enda effektiva åtgärden skulle vara att med ens anlägga ett statstryckeri. Man säger — och man har hållit på med den satsen så länge, att den har blifvit så godt som ett axiom — att staten icke är i stånd att affärsmässigt bedrifva en rörelse. Jag förstår nu icke för min ringa del, hvarför icke fackkunnigt folk lika gärna och villigt skulle arbeta åt en principal, som heter staten, som åt någon annan. Jag syftar med denna tanke icke på något sådant jättetryckeri, som skulle åtaga sig allt tryck staten har, utan på ett medelstort eller något större tryckeri, som året om skulle hafva en personal, uteslutande sysselsatt för statstrycket. Det, som icke hunnes med där, kunde ju lämnas bort då som nu, och då fungerade ju tryckerikontoret som en expedition för allt statens tryck. Man skulle, som sagdt, kunna invända, att det ej låter sig göra, men för min del är jag alldeles öfvertygad om att det skulle både förränta och amortera de anläggningskostnader, som staten lagt ned därpå, och då hade ju staten alltid i sin hand att få sitt tryck lika bra som nu.

Hvad sedan riksdagstrycket beträffar, så kan den frågan ej lösas ens genom ett statstryckeri därför, att det är af en sådan tillfällig natur, ibland ytterligt mycket och ibland ytterst små poster. För närvarande går riksdagstrycket i Stockholm på 17 olika tryckerier,

hvilka göra allt hvad de kunna för att få det färdigt i så god tid som möjligt. Då saken alltså ligger på det sättet, hade det varit önskligt att motionären tänkt denna tanken ut, men då han icke gjort det och utskottet helt enkelt nöjt sig med att yrka afslag därför att finansministern ställt i utsikt att en utredning skall åvägbringas, och då jag icke kan tillstyrka vare sig motionen eller utskottets utlåtande, har jag intet yrkande att göra, men hoppas att den utredning, som sålunda är ställd i utsikt, skall komma att medföra eventuellt ett statstryckeri.

Ang. större sparsamhet i fråga om statens tryckningskostnader.
(Forts.)

Herr vice talmannen: Jag skall blott säga ett par ord i anledning af hvad utskottsbetänkandet innehåller angående riksdagstrycket och de anordningar som gjorts för att i detta åstadkomma mera sparsamhet.

Det är icke så många år sedan det var praxis, exempelvis i statsutskottet, att i utskottsbetänkandena upprepades hela statsregleringspropositionen, d. v. s. så att alla hufvudtitlarna sattes och trycktes ånyo, så att utskottets yttrande kom punktvis efter den omtryckta kungl. propositionen. Det är icke så många år sedan man gick tillväg på detta sätt, och när det först väcktes förslag om att man icke skulle förfara på det viset, utan att man skulle vid utskottsbetänkandet häfta hufvudtiteln, ansågs detta vara ett ganska revolutionärt förslag, men det begynte att praktiseras i den ena statsutskottsafdelningen och vann småningom insteg äfven i de andra. Så har nu under några år varit förhållandet inom statsutskottet, och i år ha vi sett, att ett och annat af de öfriga utskotten följer samma praxis. Nu har emellertid ett nytt steg till besparing åtminstone antydts, då, som herrarna sett, på statsutskottets hufvudtitel tryckts ett sådant här blad: »Exemplar af hufvudtiteln finnas för de kammarmedmöt, som däråf äro i behof, tillgängliga hos kammarens vaktmästare.» — Alltså, de som vilja hafva exemplar kunna begära och få det, men i allt fall har i förväg tryckts så många exemplar af propositionen, att den kunnat såsom förut utdelas ånyo åt alla kammarens ledamöter, alltså i dubbla antalet exemplar. Jag har gjort förfrågan, huru många af kammarens ledamöter hos vaktmästarne begärt dessa hufvudtitlar: i Andra kammaren har det varit två eller tre och i Första kammaren — ingen. Alltså har det väl visat sig att det är fullständigt onödigt att trycka så många öfverexemplar, och sålunda kan här framdeles göras en ytterligare besparing. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att detta gäller naturligtvis icke blott de propositioner, som komma in till statsutskottet, utan lika mycket dem, som gå till de andra utskotten. Men det är icke tvifvel om, att här kan utan minsta olägenhet åstadkommas besparingar i riksdagstrycket för öfrigt, och jag skall endast be att få fästa uppmärksamheten på en detalj, hänvändande mig särskildt till vederbörande utskottsordförande. Det är, som herrarne sett, praxis att, då en motion afstyrkes af utskottet, bestås den icke mera än följande rader: »I afseende å motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.» Men om en motion tillstyrkes, tryckes den af i betänkandet, och motionerna äro ofta mycket vidlyftiga. Det synes mig vara lika onödigt att i sådant fall trycka af

Ang. större sparsamhet i fråga om statens tryckningskostnader.

(Forts.)

den enskilda motionen i betänkandet som att omtrycka den kungl. propositionen. Därför synes det mig som här kunde vidtagas en besparingsåtgärd, mot hvilken ingen anmärkning borde kunna framställas, nämligen att hädanefter i utskottsbetänkandena äfven i fråga om motioner, till hvilka tillstyrkes bifall, blott hänvisas till dessa. Man kan ju dessutom trycka och bifoga en sådan där liten lapp med innehåll, att de kammarledamöter, som önska få ett exemplar af motionen, kunna erhålla detta hos vaktmästarne.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på en detalj, men den är dock icke så obetydlig, ty som herrarna veta är riksdagsstrycket mycket dyrt, helst det i allmänhet eller åtminstone mycket ofta påskyndas så, att det utföres genom öfverarbete.

Herr Hammarskjöld: Det är nog ganska ringa skillnad mellan motionären och utskottet i den föreliggande frågan.

Den anmärkning, som motionären framställde, var att icke utskottet särskildt påpekat den fackman, som finansministern tänkt sig skola hafva hand om fördelningen och ordnandet af allt trycket. Ja, det kunde vi ju ha gjort och det kan gärna erkännas att det kunde haft sin nytta om vi så gjort, men i utskottets framställning ligger icke något hinder att begagna sig af denna fackman, och vi ha för öfrigt tänkt oss att, om Kungl. Maj:t kommer med en proposition till ordnande af tryckningsförhållandena för beredande af större sparsamhet, skulle det vara själfklart att riksdagsstrycket då skulle vara med i denna sak. För öfrigt, det som här varit afgörande för oss har varit detsamma, som omnämndes i afseende å en annan motion för en stund sedan, nämligen att man icke skulle besvära Kungl. Maj:t med onödiga skrivelser så snart en sak redan vore under behandling, och med anledning häraf tror jag, att man uppnår samma resultat, om man bifaller utskottsbetänkandet eller om man skrifer till Kungl. Maj:t. Med anledning af herr vice talmannens nyss gjorda erinran till utskottsordförandena att icke trycka af motionerna, ber jag få fästa uppmärksamheten på, att vi inom tillfälliga utskottet nr 1 redan tagit denna uppmaning för vår del ad notam.

Herr Fahlén: Jag anhåller att kammaren bebagade ursäktat att jag här tager till orda och ytterligare förlänger en diskussion, som enligt kammarens mening kanske redan dragit alltför länge ut på tiden, men jag har begärt ordet för att få yttra mig i denna fråga då jag i tvenne år såsom statsrevisor haft anledning att fästa Riksdagens uppmärksamhet på de dryga kostnader, som särskildt riksdagsstrycket drager med sig.

Herrarne torde nog erinra sig de särskilda åtgärder, som på sin tid föreslogos af statsrevisorerna närmast med föranledande af framställning från föreståndaren för tryckeriexpeditionen och hvilka förslag genom riksgäldskontorets försorg utdelades till samtliga utskotten, på det att de förslag till nedbringande af kostnaderna, som där blifvit framställda, skulle vinna beaktande af utskotten. Äfven sistlidet år inlämnade tryckeriföreståndaren till statsrevisorerna en inlaga uti detta icke oviktiga ärende. Denna inlaga åtföljdes af en redogörelse

för de kostnadsminskningar som uppstått genom att vissa tidigare föreslagna anordningar iakttagits. Redogörelsen blef icke intagen i statsrevisorernas berättelse af det skäl, att man visste, att hela denna fråga befann sig i det läge, att den var föremål för beaktande från alla dem, å hvilka det ankomme att vidtaga ändamålsenliga åtgärder till kostnadernas nedbringande. Men jag kan icke låta detta tillfälle i allt fall gå förbi utan att med ett par ord redogöra för det resultat, som utvunnits genom de hittills vidtagna anordningarna.

Ang. större sparsamhet i fråga om statens tryckningskostnader.
(Forts.)

Det framgår af tryckeriexpeditionens föreståndares redogörelse att kostnaderna för riksdagstrycket år 1911 väsentligen nedbringats i förhållande till samma kostnader året förut. Det visar sig att arkpriset för ett utskottsutlåtande eller betänkande nedgått t. ex. ifrån 52 kronor 1910 till 46 kronor 1911, från 71 kronor till 69 kronor, från 70 till 56 allt i runda tal o. s. v., och föreståndaren för tryckeriexpeditionen anser, att den besparing som gjordes 1911 i förhållande till kostnaderna 1910 skulle i runda tal kunna beräknas för utskottsbetänkanden och protokollsutdrag såväl som riksdagsskrifvelser och motioner till omkring 20,000 kronor. Visserligen gör han någon reservation beträffande sättet för beräkningarna, så att siffrorna icke få anses vara fullt exakta, men alldeles otvifvelaktigt är, att stora besparingar hafva åstadkommits. I fråga om protokollstrycket ha icke så väsentliga besparingar skett. Hans uppfattning är emellertid, att ytterligare besparingar skulle kunna göras, och beträffande det sätt, hvarpå han tänkt sig detta äga rum, skall jag anhålla få här återgifva några af hans egna ord. Det är endast några rader och de däri framställda synpunkterna borde, om de vunne beaktande, möjligen kunna leda till uppnående af det önskade resultatet.

Tryckeriexpeditionens föreståndaren säger: »Om utskotten, särskildt de större, som arbeta på afdelningar, kunde *företrädesvis* förlägga sina slutjusteringsplena till måndagar och torsdagar och behandlingen af nya frågor som orsaka förslagstryck, till tisdagar och fredagar, torde utan att riksdagsarbetet därigenom skulle försenas, kunna vinnas

a) tillräcklig tid för tryckerier, expedition och bokbinderi att under tisdagar och fredagar *utan öfvertidsarbete* göra de utlåtanden färdiga, som skola utdelas vid kamrarnes onsdags- eller lördagsplena, hvilket vore af betydelse särskildt för *tryckningskostnaden*, men i någon mån äfven för felfriheten;

b) mera tid för förslagstryckens genomlysande före handläggningen, hvarjämte den jäktande och antagligen i många fall gagnlösa utsändningen af förslagstryck i expressbref torde bli mindre behöflig.»

Jag har som sagdt icke velat underlåta att nämna detta, då det är möjligt att äfven det kan ha sin betydelse för saken. För öfrigt har jag intet annat att tillägga än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Sedan nu utskottets ärade ordförande såvidt jag förstår på utskottets vägnar gjort det uttalandet, att det betraktas såsom själfklart, att äfven riksdagstrycket skulle komma in under den ifrågakvarande fackmannen, därest denne komme att tillsättas, skall jag be att få återtaga mitt yrkande.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

*Samman-
jämkning af
skiljaktiga
beslut ang.
stadsplan
och tomt-
indelning.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda memorial nr 19, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 13 i anledning af väckta motioner om ändring i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Nu föredragna memorial lydde sålunda:

»I utlåtande nr 13 har utskottet, i anledning af en inom Andra kammaren af herr *Hjalmar Wijk* väckt motion, nr 171, under punkt B mom. 1 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och förelägga Riksdagen förslag till ändring i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning i syfte att vid stadsplans uppgörande och fastställande krafvet på offentliga planteringars anordnande blefve i erforderlig mån tillgodosest.

Enligt utskottet tillhandakomma protokollsutdrag har vid behandling af utskottets utlåtande i denna del Första kammaren bifallit utskottets hemställan, hvaremot Andra kammaren bifallit en vid berörda punkt af utlåtandet fogad, af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping afgifven reservation, däri yrkats, att Riksdagen ville för sin del antaga följande förändrade lydelse af § 1 i lagen om stadsplan och tomtindelning:

»För stads ordnande och bebyggande skall finnas plan, omfattande såväl byggnadskvarter som ock gator, torg, *planteringar* och andra allmänna platser samt dessas höjdlägen (*gatuprofiler*).»

För sammanjämkning af den skiljaktighet, som föreligger mellan kamrarnas beslut, får utskottet hemställa, att Andra kammaren måtte, med fränträdande af sitt förut fattade beslut, biträda Första kammarens berörda beslut.»

Herr Lamm: I denna fråga, där kamrarna fattat skiljaktiga beslut, följde Första kammaren utan någon diskussion lagutskottets utlåtande med anledning af herr Wijks motion nr 171. I Andra kammaren däremot antogs reservationen, som gick ut på bifall till motionen. Till denna utgång i Andra kammaren bidrogo hufvudsakligen några af Stockholmsrepresentanterna, med hvilka jag har äran vara kamrat i Stockholms stadsfullmäktige, genom de yttranden, som de hade i kammaren. Det är icke underligt, att de intressera sig för denna fråga, ty spörsmålet huru man genom lagar och författningar skall kunna åstadkomma mera planteringar än fallet är i Stockholm, har blifvit aktuell hos stadsfullmäktige på grund af där föreliggande motioner. Jag har också haft tillfälle befatta mig med frågan och jag är naturligtvis i likhet med dessa herrar intresserad af att någonting göres i den antydda riktningen. Men då jag i allt fall icke kunnat biträda motionen, är det med hänsyn till de faktiska förhållanden, som existera i hufvudstaden, och jag är mycket tveksam, huruvida den formulering, herr Wijk velat gifva åt § 1 i lagen om stadsplan

och tomtindelning, vore till nytta för Stockholm eller i allmänhet för städer, som hafva en topografi liknande Stockholms. Herr Wijk har nämligen gjort den ändring i § 1 af ifrågavarande författning, att han där inskjutit ordet *planteringar*, hvarefter paragrafen i fråga skulle få följande lydelse:

*Samman-
jämkning af
skiljaktiga
beslut ang.
stadsplan
och tomt-
indelning.*

(Forts.)

»För stads ordnande och bebyggande skall finnas plan, omfattande såväl byggnadskvarter som ock gator, torg, *planteringar* och andra allmänna platser samt dessas höjdlägen (gatuprofiler).»

Såvidt man nu kan se af ordalydelsen skulle det här gälla att bestämma äfven i afseende å planteringar dessas höjdlägen eller gatuprofiler. Jag behöfver endast hänvisa till terrängförhållandena i Stockholm och till de stadsplaner, som blifvit uppgjorda, för att herrarne skola förstå att man här i Stockholm i synnerhet lagt an på att använda de mera kuperade partierna till planteringar. Och om man får tolka förslaget såsom jag tolkar det, skulle man vara tämligen bunden med afseende å planteringsförhållandena, om man vid uppgörandet af stadsplan skulle vara skyldig att angifva höjdlägen för planteringar. Jag vill icke säga, att det ovillkorligen måste tolkas på det sättet, men det är ju möjligt att så kan komma att ske, och sedan jag konfererat med kamraterna inom stadsplanekommissionen, har man kommit till den uppfattningen, att innebörden af förslaget är mycket oviss och skulle sannolikt föranleda mycket otillfredsställande förhållanden för dem, som i Stockholm hafva att uppgöra stadsplan, om den tolkades så som nu antydts.

Jag har för min del velat nämna [detta, innan, som nu är att vänta, saken går till Kungl. Maj:t.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande memorial lades till handlingarna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den vid sammanträdet början aflämnade kungl. propositionen angående utvidgad befogenhet för vattenfallsstyrelsen att ändra af styrelsen afslutade kontrakt m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående pensioner å allmänna indragningsstaten till extra tjänstemännen å järnvägsstyrelsens banbyrå Per Svanbeck och Gustaf Elias Erdmann;

2:o) angående pension åt verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro J. A. Lindhagen; och

3:o) angående pension å allmänna indragningsstaten åt professorn C. A. Lindströms änka Evelyn Lindström, född Sutthoff.

Onsdagen den 28 februari.

På hemställan af herr vice talmannen beslöts, att behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr vice talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,55 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*
